บทที่ ๓
การดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันที่ดิน
อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

บทที่ ๓
การดูแลรักษาและการคุ้มครองป้องกันที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นมีขึ้นไว้เพื่อเป็นสมบัติส่วนกลางสำหรับใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เพราะฉะนั้นบุคคลใดจะเข้าครองครองอ้างเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว จึงไม่อาจทำได้ และเพื่อให้การใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเหล่านี้เป็นไปโดยสงบเรียบร้อยและถูกต้อง กฎหมายจึงต้องกำหนดผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษา เพื่อให้มีหน้าที่ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิดวัตถุประสงค์ที่ได้สงวนหวงห้ามไว้ เพราะหากไม่มีการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินแล้ว ที่ดินเหล่านี้จะถูกนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวกันหมด แม้จะได้มีกฎหมายบัญญัติให้ความคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ไว้แล้ว เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๕ (สาธารณสมบัติของแผ่นดินจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา) มาตรา ๑๓๐๖ (ผู้ใดจะยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินมิได้) และมาตรา ๑๓๗ (จะยึดเพื่อการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลมิได้) และประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙, มาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๘ ทวิ กำหนดโทษแก่ผู้บุกรุกที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้วก็ตาม ก็ยังคงมีผู้บุกรุกที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่มากมายทุกท้องที่ ทำให้เกิดกรณีพิพาทซึ่งรัฐต้อง เสียเวลาและงบประมาณเป็นอันมากในการยุติปัญหาข้อขัดแย้งดังกล่าว

๑. ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครองป้องกัน

ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ บัญญัติว่า "บรรดาที่ดินทั้งหลายอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นให้อธิบดีมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันได้ตามควรแก่กรณี อำนาจหน้าที่ดังกล่าวนี้รัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นเป็นผู้ใช้ก็ได้"

เพราะฉะนั้น ที่ดินที่อธิบดีกรมที่ดินมีหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันได้แก่ที่ดินดังต่อไปนี้

(๑) ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน

(๒) ที่ดินตาม (๑) ต้องไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นว่าเป็นอำนาจของหน้าที่ผู้อื่นเป็นผู้ดูแล

โดยผลของมาตรา ๘ ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามมาตรา ๑๓๐๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ (๑) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ที่ดินที่มีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประเภทอื่น (๒) ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และ (๓) ที่ดินที่ใช้ประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ และที่ดินอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ตามมาตรา ๑๓๐๙ ป.พ.พ. ซึ่งได้แก่ เกาะที่เกิดในทะเลสาบ หรือในทางน้ำ หรือในเขตน่านน้ำของประเทศ และท้องทางน้ำที่ตื้นเขิน ล้วนอยู่ในอำนาจของอธิบดีกรมที่ดินที่จะเป็นผู้ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกัน เว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น กล่าวคือ ถ้าหากมีกฎหมายพิเศษกำหนดอำนาจหน้าที่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่คนอื่นเป็นผู้ดูแลรักษาแล้ว การดูแลรักษาก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายพิเศษนั้น ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินอีกต่อไป

กฎหมายที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่คนอื่นเป็นผู้ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ได้แก่ กฎหมายดังต่อไปนี้

๑. พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. ๒๕๑๘ ให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุ ซึ่งหมายถึง อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด และรวมถึงที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะตามมาตรา ๑๓๐๔ (๓) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย

๒. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ให้กรมการอำเภอซึ่งปัจจุบันหมายถึงนายอำเภอ มีหน้าที่ดูแลตรวจตารักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกชนิด คือที่เลี้ยงปศุสัตว์ที่จัดไว้สำหรับราษฎรไปรวมเลี้ยงด้วยกัน ตลอดจนถนนหนทางและที่อย่างอื่นซึ่งเป็นของกลางให้ราษฎรใช้ได้ด้วยกัน (มาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗)

๓. พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. ๒๔๙๖ แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๕๐ (พ.ศ. ๒๕๑๔) และพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้เจ้าท่ามีหน้าที่ดูแลรักษาและขุดลอกร่องน้ำ ทางเรือเดิน แม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบ และทะเลภายในน่านน้ำไทย (มาตรา ๑๒๐ แห่งพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. ๒๔๙๖ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๓๕)

๔. พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. ๒๕๓๕ ผู้อำนวยการทางหลวงเป็นผู้ควบคุมทางหลวง โดยอธิบดีกรมทางหลวงเป็นผู้อำนวยการทางพิเศษ ทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงสัมปทาน ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมายเป็นผู้อำนวยการทางหลวงชนบท นายกเทศมนตรีเป็นผู้อำนวยการทางหลวง และประธานกรรมการสุขาภิบาลเป็นผู้อำนวยการทางหลวง สุขาภิบาล

๕. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๐๓ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่การดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ และป่าสงวนแห่งชาติไว้เป็นการเฉพาะ

๖. พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๗ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นเจ้าของที่ดินรกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามประมวลกฎหมายที่ดินในเขตโครงการจัดรูปที่ดินเพื่อใช้ในการจัดรูปที่ดิน

๗. พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ ให้ ส.ป.ก. เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินรกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามประมวลกฎหมายที่ดินและที่ดินนั้นอยู่นอกเขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรีในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

๘. พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๖ (๒๗) บัญญัติให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตน และในเรื่องการดูแลรักษาที่สาธารณะ

๙. พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๖๘ กำหนดว่าภายใต้บังคับแห่งกฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบล อาจจัดทำกิจการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดังต่อไปนี้ .....(๘) การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

๑๐. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖๒ กำหนดว่า ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติของกฎหมาย เมืองพัทยามีอำนาจหน้าที่ดำเนินการในเขตเมืองพัทยาในเรื่องดังต่อไปนี้....(๓) การคุ้มครองและดูแลรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

๑๑. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๘๙ กำหนดว่า ภายใต้แห่งกฎหมายอื่นให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจดำเนินกิจการในเขตกรุงเทพมหานครดังต่อไปนี้.....(๑๐) ดูแลรักษาที่สาธารณะ

๑๒. พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ ข้อ ๕๐ (๒) กำหนดให้เทศบาลมีหน้าที่จัดให้มีและบำรุงทางน้ำ ทางบก

๑๓. ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ มาตรา ๙ กำหนดห้ามมิให้บุคคลเข้าไปยึดถือครอบครองหรือทำด้วยประการใดให้เป็นการทำหรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวดทราย หรือเข้าไปยึดถือครอบครองรวมถึงการก่อสร้าง หรือเผาป่า ที่ดินของรัฐ ถ้ามิได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจากหน่วยงานเจ้าหน้าที่ หากผู้ใดฝ่าฝืนตามมาตรา ๙ มีความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๐๘ และ ๑๐๘ ทวิ และกระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งที่ ๑๐๙/๒๕๓๘ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๓๘ แต่งตั้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวมาจากข้างต้นแล้วจึงพิจารณาได้ว่า ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือที่เรียกว่าสาธารณประโยชน์ อยู่ในความดูแลรักษาของผู้ว่าราชการจังหวัดตามประมวลกฎหมายที่ดิน นายอำเภอท้องที่ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ องค์การบริหารส่วนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ เมืองพัทยาตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. ๒๕๔๒ และกรุงเทพมหานคร ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘ เฉพาะในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ยกเว้นแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ อันเป็นทางสัญจรของประชาชนหรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทะเลภายในเขตน่านน้ำไทย หรือชายหาดของทะเลดังกล่าวจะอยู่ในความดูแลรักษาของกรมเจ้าท่าตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. ๒๔๕๖ แต่ถ้าที่ริมแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ หรือชายทะเลที่อยู่เหนือจุดแบ่งเขต ได้แก่ ที่ชายตลิ่ง หมายถึง ที่ดินซึ่งตามปกติน้ำขึ้นถึงกับส่วนที่อยู่เหนือชายตลิ่งขึ้นไป ก็เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของนายอำเภอท้องที่หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่ตามกฎหมาย ถ้าเป็นทางหลวงตามพระราชบัญญัติทางหลวงก็อยู่ในความดูแลของผู้อำนวยการทางหลวง

๒. มาตรการของกฎหมายในการควบคุมดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกัน

ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทต่าง ๆ ได้มีมาตรการของกฎหมายในอันที่จะควบคุมดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันดังนี้

๒.๑ โดยการจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์

การจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ (ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน) มีหลักฐานการจัดทำมานานแล้ว ดังนี้

(๑) ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๑๑๔ กำหนดให้กรมการอำเภอจัดทำบัญชีที่ดิน ที่นา ที่สวน ที่ห้วย หนอง คลอง บึง เอาไว้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ การจัดทำทะเบียนที่ดินตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ เป็นการจัดทำทะเบียนที่ดินทั้งหมด รวมทั้งที่ดินสาธารณประโยชน์ด้วย

(๒) ตามพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้มีการสำรวจที่ดินสาธารณประโยชน์ทุกแปลง ไม่ว่าจะได้มีการหวงห้ามไว้หรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ของราษฎรให้ได้ผล แต่ก็ทำไม่สำเร็จ เพราะการสำรวจต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายมาก

(๓) ตามพระราชบัญญัติหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๗๘ กำหนดให้การสงวนหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าไว้เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ ๘ เมษายน ๒๔๗๘ ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกาและนำไปประกาศในราชกิจจานุเบกษา และกระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งที่ ๒๕๐/๒๔๗๙ ลงวันที่ ๒๑ อันวาคม ๒๔๗๙ วางระเบียบให้นำที่ดินที่ได้มีพระราชกฎษฎีกาหวงห้ามลงทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ให้เป็นหลักฐานด้วย

(๔) ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๒๐/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๔๙๑ สั่งให้จังหวัดต่าง ๆ พิจารณาตรวจสอบทะเบียนที่ดินหวงห้ามและหนองน้ำสาธารณะภายในท้องที่ว่ามีการออกทับหรือเหลื่อมล้ำที่ดินของเอกชนที่ได้ครอบครองก่อนประกาศหรือไม่ แล้วจัดทะเบียนว่ามีกี่แห่ง อยู่ในท้องที่ใด หมู่ใด ตำบลใด ได้ประกาศหวงห้ามไว้ตั้งแต่เมื่อใด ฯลฯ เพื่อจังหวัดจะได้ดำเนินการกับผู้บุกรุกต่อไป

(๕) ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๓๔๓/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒ กันยายน ๒๔๙๒ สั่งให้จังหวัดนำที่ดินสาธารณประโยชน์ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานหวงห้าม หรือทางการมิได้หวงห้าม แต่ได้กลายเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามกฎหมายแล้วขึ้นทะเบียนเอาไว้เป็นหลักฐาน ยกเว้นที่สาธารณประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยสภาพ เช่น แม่น้ำ คลอง ห้วย บึง พร้อมทั้งให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการปักหลักเขตไว้เป็นหลักฐาน และทำป้ายปักไว้ ณ ที่ดินนั้น ให้ราษฎรทราบว่าเป็นที่สาธารณประโยชน์

(๖) เมื่อมีประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๗ การสำรวจที่ดินสาธารณประโยชน์ก็มีความสำคัญและจำเป็นยิ่งขึ้น โดยได้วางหลักการให้มีการสำรวจจัดทำและเปลี่ยนแปลงแก้ไขบัญชีและทะเบียนอีกหลายครั้งหลายคราว เพื่อต้องการให้รัดกุมและเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น

ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ จึงเป็นทะเบียนที่เจ้าหน้าที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อบันทึกรายการเกี่ยวกับที่ดินสาธารณประโยชน์เอาไว้ให้ทราบว่า ในจังหวัดหนึ่ง ๆ หรืออำเภอหนึ่งๆ หรือตำบลหนึ่งๆ มีที่ดินสาธารณประโยชน์เป็นจำนวนเท่าใด อยู่ที่ใด มีเนื้อที่มากน้อยเท่าใด ใช้เพื่อประโยชน์อย่างไร ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แต่ละฉบับที่จัดทำขึ้น จะมีข้อความบ่งถึงสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(๑) ที่ตั้งของที่ดิน ว่าตั้งอยู่ที่ตำบล อำเภอ จังหวัดใด

(๒) แบ่งเขต และเนื้อที่ ว่าที่ดินที่หวงห้ามทั้งสี่ทิศ จะที่ดินของบุคคลใด หรือจดสถานที่ใดบ้าง มีเนื้อที่เท่าไร

(๓) ผู้ที่ทำการหวงห้าม เช่น นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือจะเป็นกระทรวง ทบวง กรม ก็ได้ชื่อผู้ที่ทำการหวงห้ามมีความสำคัญ เพราะเป็นเครื่องมือพิสูจน์ได้ว่า การสงวนหวงห้ามนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

(๔) ความประสงค์ในการหวงห้าม คือ มีความประสงค์ว่าจะหวงห้ามไว้ใช้เพื่อประโยชน์อะไร เช่น ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ ความประสงค์ในการหวงห้าม ถือว่าเป็นสาระสำคัญทำให้ทราบได้ว่าจะเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทใด เช่น ขึ้นทะเบียนไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ ก็เป็นที่สาธารณะสำหรับประชาชนใช้ร่วมกันตามมาตรา ๑๓๐๔ (๒) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(๕) วัน เดือน ปี ที่หวงห้าม เป็นสาระสำคัญที่ทำให้ทราบว่าการหวงห้ามนั้นชอบด้วยกฎหมายในขณะที่มีการหวงห้ามหรือไม่

(๖) นามของผู้ลงทะเบียน หมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้คัดลอกทะเบียน

การจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ มีจุดมุ่งหมายดังนี้

(๑) เพื่อให้ทราบว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์มีอยู่ที่ใดบ้าง ตั้งอยู่ตำบล อำเภอจังหวัดใด เนื้อที่เท่าใด มีข้างเคียงติดต่อกับที่ดินของบุคคลใดบ้าง สภาพของที่ดินเป็นห้วย หนอง คลอง บึง บาง หรือที่ทำเลเลี้ยงสัตว์

(๒) เพื่อให้ทราบว่า ที่ดินสาธารณประโยชน์ที่นำลงทะเบียนไว้เกิดจากการสงวนหวงห้าม หรือเกิดจากสภาพของที่ดินธรรมชาติ เช่น เป็นแม่น้ำ ลำคลอง หรือเกิดจากการใช้ร่วมกันของประชาชน

(๓) เพื่อต้องการสร้างหลักฐานของทางราชการเกี่ยวกับที่ดินนั้น ให้เป็นหลักฐานดังเช่น โฉนด หรือ น.ส. ๓ แต่เนื่องจากทางราชการยังไม่อาจออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ทัน จึงได้มีการจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แปลงนั้นไว้เป็นหลักฐานไปก่อน

(๔) เพื่อป้องกันมิให้ราษฎรบุกรุกที่สาธารณประโยชน์เอาเป็นประโยชน์ส่วนตัวได้ เพราะเมื่อที่ดินแปลงใดได้จัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ไว้แล้ว ก็ใช้เป็นหลักฐานเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบได้ในกรณีที่มีข้อพิพาทว่าที่ดินแปลงดังกล่าวเป็นของรัฐหรือไม่

มีปัญหาว่า ที่ดินที่ระบุไว้ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ว่าเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เช่น ระบุว่า สงวนไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ เช่นนี้ จะรับฟังได้หรือไม่ว่า ที่ดินแปลงนั้นเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ในเรื่องนี้ มีคำพิพากษาฎีกา ตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐานแล้ว คือ

คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๙๒/๒๕๐๒ และคำพิพากษาฎีกาที่ ๙๕๒/๒๕๐๘ วินิจฉัยว่า "การจะเป็นหนองสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่นั้น กฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องขึ้นทะเบียนไว้ เพราะการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่นั้น เป็นไปตามสภาพของที่ดินนั้นว่าเป็นทรัพย์สิน ที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่"

คำพิพากษาฎีกาที่ ๒๘๑/๒๕๐๖ วินิจฉัยว่า "ที่ดินซึ่งเป็นที่สำหรับให้ราษฎรใช้เลี้ยงสัตว์ร่วมกัน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ตั้งแต่ก่อนใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าฯ พ.ศ. ๒๔๗๘ ไม่ต้องออกพระราชกฤษฎีกาหวงห้ามหรือสงวนแต่ประการใด ทางราชการจะประกาศขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ไม่สำคัญ"

จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ความสมบูรณ์ของการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ขึ้นอยู่ที่ว่าที่ดินแปลงนั้นได้ถูกสงวนหรือหวงห้ามไว้โดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หรือเกิดจากการใช้ร่วมกันของราษฎรหรือไม่ หรือเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยสภาพธรรมชาติของทรัพย์นั้นหรือไม่ มิได้ขึ้นอยู่กับทะเบียนที่สาธารณประโยชน์แต่อย่างใด ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์จึงเป็นเพียงหลักฐานที่แสดงว่าที่ที่ได้หวงห้ามไว้นั้นมีอยู่จริงหรือไม่ เท่านั้นเช่น ที่ดินที่ได้หวงห้ามไว้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ มีการนำขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ การนำขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่แสดงว่าที่ดินนั้นมีอยู่จริง แต่การที่หวงห้ามไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์จะสมบูรณ์ใช้ได้หรือไม่ จะต้องพิจารณาจากหลักฐานการหวงห้ามนั้น ๆ ฉะนั้น แม้จะมีชื่อเป็นที่ดินที่สงวนไว้สำหรับประชาชนใช้ร่วมกันอยู่ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ แต่ถ้าปรากฏว่าได้สงวนหวงห้ามไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ไม่ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ในระหว่างที่มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ. ๒๔๗๘ ใช้บังคับ ก็ไม่ทำให้ที่ดินมีชื่ออยู่ในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์เป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันไปได้

แต่อย่างไรก็ดี แม้ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์จะไม่ใช่สิ่งที่แสดงถึงความสมบูรณ์ของการเป็นที่สาธารณประโยชน์ แต่ทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ก็ใช้เป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่จะพิสูจน์ว่า ที่ดินที่ได้หวงห้ามไว้ได้กลายเป็นที่สาธารณประโยชน์ไปเมื่อใด เพียงใด เพราะในทะเบียนที่สาธารณประโยชน์จะปรากฏทั้งวัน เดือน ปี ที่หวงห้าม วัตถุประสงค์ที่หวงห้าม ผู้ที่ทำการหวงห้ามรวมทั้งเป็นหลักฐานที่แสดงว่าที่ดินนั้นมีอยู่จริง เพราะมีปรากฏชื่อในทะเบียนและยังทำให้ทราบได้ว่าที่ดินนั้นได้กลายเป็นที่สาธารณประโยชน์โดยวิธีการใด เช่น เกิดจากการสงวนหวงห้าม หรือเกิดจากสภาพของทรัพย์นั้นเอง เช่น เป็นแม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น

๒.๒ โดยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้มีการออกกันมาช้านานแล้ว แต่ไม่มีกฎหมายใดให้อำนาจไว้โดยเฉพาะ แต่ได้ออกกันมาเรื่อย ๆ โดยอาศัยระเบียบ คำสั่งต่าง ๆ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๓๔ (พ.ศ. ๒๕๑๕) แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดินบัญญัติให้มีมาตรา ๘ ตรี (ซึ่งเดิมไม่มี) ซึ่งได้บัญญัติไว้ ดังนี้

"**มาตรา ๘ ตรี** ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ อธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐาน

แบบหลักเกณฑ์และวิธีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ที่ดินตามวรรคหนึ่ง แปลงใด ยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เขตของที่ดินดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักฐานของทางราชการ"

จากบทบัญญัติของมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดินที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้ จะเห็นได้ว่า

๑. **กฎหมายรับรองการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง** ว่าเป็นเพียงหนังสือสำคัญของทางราชการอย่างหนึ่งที่แสดงเขตที่ตั้งและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเท่านั้น หาใช่หนังสือแสดงสิทธิในที่ดินของรัฐไม่

๒. **ลักษณะของที่ดินที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง** ได้กำหนดว่าที่ดินของรัฐประเภทใดให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้ ซึ่งถ้าเป็นที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ จะต้องออกเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทั้งสิ้น แต่ถ้าเป็นที่ดินของรัฐอย่างอื่น เช่น ที่ดินของรัฐซึ่งเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา โดยรัฐถือที่ดินนั้นในฐานะอย่างเอกชนแล้ว ก็จะต้องออกเป็นโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์แล้วแต่กรณี

ที่ดินของรัฐประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันบางลักษณะไม่จำเป็นจะต้องออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เช่น ถนนหนทาง แม่น้ำ ลำคลอง และทางรถไฟ เป็นต้น เพราะเป็นที่ดินที่มีสภาพและขอบเขตในตัวของมันเองอยู่แล้ว

สำหรับแม่น้ำ ลำคลอง อาจเปลี่ยนขอบเขตไปได้ตามธรรมชาติ โดยงอกเป็นที่งอกริมตลิ่งซึ่งบุคคลอาจได้มาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (มาตรา ๑๓๐๘) หรือบางแห่งอาจพังลงน้ำกลายเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่พลเมืองใช้ร่วมกัน หากจะให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็จะเป็นการยุ่งยาก ฉะนั้น จึงให้เป็นหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินพิจารณาว่า ที่ดินในลักษณะเช่นใดจะสมควรออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงหรือไม่

๓. หน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ตามที่มีกฎหมายระเบียบกำหนด

หน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์มีอยู่หลายหน่วยงานด้วยกัน โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกันการดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันที่ดินสาธารณประโยชน์ ๒ หน่วยงาน คือ กรมที่ดิน กับ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กรมที่ดิน และกรมการปกครองต่างก็ได้ออกระเบียบและหนังสือเวียนเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติงานระหว่าง ๒ หน่วยงาน ซึ่งเมื่อนำกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่มีอยู่มาจัดหมวดหมู่ว่ากิจกรรมใดเป็นของหน่วยงานใดแล้ว สามารถสรุปหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานได้ดังนี้

๑. **กระทรวงมหาดไทย** ควบคุม กำกับ ดูแลให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ ดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ให้เป็นไปตามระเบียบ กฎหมายและนโยบายของรัฐบาลโดยเคร่งครัด วางนโยบาย ทางปฏิบัติ และออกกฎหมายเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ เน้นผู้อนุมัติอนุญาตเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ตามที่มีกฎหมาย ระเบียบกำหนดไว้

๒. **กรมการปกครอง** ควบคุม กำกับ ดูแลให้หน่วยงานในสังกัดดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์และที่สาธารณประโยชน์ประจำตำบล และหมู่บ้าน ให้เป็นไปตามระเบียบ กฎหมายและนโยบายของกระทรวงมหาดไทยโดยเคร่งครัด และพิจารณาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ดังกล่าวทั้งหมด

๓. **กรมที่ดิน**

(๑) ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดทำเปลี่ยนแปลงและรักษาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว. ๑๙๗ ลงวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๑๐ เรื่อง การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔

(๒) รังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ตามมาตรา ๘ ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๓) ดำเนินการในเรื่องการขอใช้ ขอถอนสภาพ ขอขึ้นทะเบียน การจัดหาผลประโยชน์ การขอสัมปทาน และการสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตามมาตรา ๘ มาตรา ๘ทวิ มาตรา ๙-มาตรา ๑๒ มาตรา ๒๐ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน และระเบียบกระทรวงมหาดไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้

(๔) ดำเนินการในเรื่องการขอเปลี่ยนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน จากการใช้เพื่อประโยชน์อย่างหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเปลี่ยนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจากการใช้เพื่อประโยชน์อย่างหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง พ.ศ. ๒๕๔๓

๔. **จังหวัด** ควบคุม กำกับ ดู ให้หน่วยงานในสังกัดดำเนินการเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์และที่สาธารณประโยชน์ประจำตำบล และหมู่บ้าน ให้เป็นไปตามระเบียบ กฎหมาย และนโยบายของกระทรวงมหาดไทยโดยเคร่งครัด และพิจารณรเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ที่เกิดขึ้นในท้องที่จังหวัด

๕. นายอำเภอ

(๑) ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๔๐๙/ว.๔๙๐ ลงวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๙ เรื่อง การบริหารเกี่ยวกับการดูแลที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔

(๒) จัดทำ เปลี่ยนแปลง และรักษาทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว. ๑๙๗ ลงวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๑๐ เรื่อง การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔

(๓) ดำเนินการกรณีมีการร้องเรียนเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ และดำเนินการกรณีต้องวินิจฉัยว่าที่ดินเป็นที่สาธารณประโยชน์หรือไม่ ตั้งอยู่ ณ ที่ใด มีขอบเขตอย่างไร ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว.๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๔๐๙/ว. ๔๙๐ ลงวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๙ เรื่อง การบริหารเกี่ยวกับการดูแลที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ในการดำเนินการดังกล่าวถ้าจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงก็ให้เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. ๒๕๓๙ เมื่อคณะกรรมการสอบสวนเสร็จให้สรุปสำนวนเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการไปตามที่เห็นสมควรในกรณีที่มีปัญหาข้อยุติไม่ได้ให้นำเรื่องเสนอคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัด (กบร. ส่วนจังหวัด) พิจารณา

(๔) ระวังชี้แนวเขต และรับรองแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๙๑๙/ว. ๕๒๕ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ เรื่อง ให้สอบผู้ปกครองท้องที่ก่อนออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน

(๕) เป็นผู้ยื่นคำขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ตามที่ได้รับมอบจากกระทรวงมหาดไทย ตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๙๔๘/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ เรื่อง มอบหมายการดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญที่หลวงในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

(๖) ทำการสำรวจที่สาธารณประโยชน์ในเขตท้องที่ของตนเพื่อประสานงานจังหวัดและกรมที่ดินดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง อำนวยความสะดวกและควบคุมการรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงของเจ้าหน้าที่กรมที่ดิน รวมทั้งทำการสอบสวนข้อเท็จจริง กรณีที่รังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้เนื้อที่น้อยกว่าหลักฐานเดิม ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๔๓

(๗) ร้องทุกข์กล่าวโทษให้ดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๕๔๗ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว. ๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ เรื่องกำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ และตามหนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๓๑๑.๑/ว ๑๒๘๓ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๐ เรื่องการดำเนินคดีกับผู้บุกรุกทางสาธารณประโยชน์

๖. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

๑) กำนันมีหน้าที่ตรวจจัดการรักษาที่สาธารณะ ตาม มาตรา ๔๐ แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

๒) ผู้ใหญ่บ้าน กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจน แต่ตาม มาตรา ๒๗ แห่ง พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยหรือความเดือดร้อนของราษฎร ตลอดจนปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือคำสั่งของทางราชการ

๗. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

(๑) ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔

(๒) ร้องทุกข์กล่าวโทษให้ดำเนินคดีกับผู้บุกรุกที่สาธารณประโยชน์ตามหนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๓๑๑.๑/ว ๑๒๘๓ ลงวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๐ เรื่อง การดำเนินคดีกับผู้บุกรุกทางสาธารณประโยชน์

(๓) ให้ความช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ ให้ความเห็นแก่นายอำเภอเกี่ยวกับเรื่องการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง รวมทั้งให้ความช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ และควบคุมกำกับดูแลการทำงานของเจ้าหน้าที่กรมที่ดินมารังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๔๓

๘. เทศบาลนคร

มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับที่สาธารณประโยชน์ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ มาตรา ๕๖ ดังนี้

(๑) ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ

(๒) ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ

๙. เมืองพัทยา

(๑) ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตามมาตรา ๖๗ (๒) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. ๒๕๒๑

(๒) หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายระบุเป็นหน้าที่ของเทศบาลนครตามมาตรา ๖๗ (๑๑) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. ๒๕๒๑

๑๐. กรุงเทพมหานคร

ให้ผู้อำนวยการเขตมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์เช่นเดียวกับนายอำเภอ ตามมาตรา ๖๙ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘

๔. การดำเนินคดี

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐอีกประการหนึ่งก็คือ การดำเนินคดีกับผู้บุกรุก กล่าวคือ แม้รัฐจะสร้างหลักฐานขึ้นคุ้มครองป้องกันที่ดินของรัฐโดยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง และมีการจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ แต่ก็เป็นเพียงหลักฐานของทางราชการที่จะใช้พิสูจน์ถึงความเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเวลามีคดีขึ้นสู่ศาล หรือใช้ในการพิจารณาว่าที่พิพาทเป็นที่ดินของรัฐหรือไม่ ส่วนตามสภาพความเป็นจริงก็ยังปรากฏว่ามีราษฎรบุกรุกที่ดินของรัฐอยู่เสมอ รัฐจึงจำเป็นต้องออกกฎหมายวางมาตรการลงโทษผู้บุกรุกเหล่านี้โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้บุกรุกเข็ดหลาบ เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำผิดอีก โดยประมวลกฎหมายที่ดินได้บัญญัติให้ผู้ที่เข้าครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นความผิดในตัวเองโดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๙ ดังนี้

"ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่ และการป่าไม้ ที่ดินของรัฐถ้ามิได้มีสิทธิครอบครองหรือมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

(๑) เข้าไปยึดถือครอบครอง รวมตลอดถึงการก่นสร้าง หรือการเผาป่า

(๒) ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นการทำลาย หรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่กรวด หรือที่ทรายในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ

(๓) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน"

บุคคลซึ่งเข้าไปครอบครองหรือทำการใด ๆ ในที่ดินของรัฐโดยมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมเป็นผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน คือเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ตามปกติเมื่อมีการบุกรุกที่ดินของรัฐ พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดิน หากไม่ยอมออก พนักงานเจ้าหน้าที่จะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีทางโรงศาล ปัจจุบันได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายที่ดิน โดยบัญญัติโทษที่จะลงแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐไว้ในมาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๘ ทวิ ดังนี้

มาตรา ๑๐๘ "ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ อยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน และหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในการกำหนดระเบียบตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืน ต้องเสียค่าตอบแทนในการใช้ที่ดินนั้นให้แก่รัฐหรือราชการบริหารส่วนท้องถิ่นด้วยก็ได้"

"**มาตรา ๑๐๘ ทวิ** นับแต่วันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๙ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดในวรรคหนึ่งได้กระทำแก่ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน หรือที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าความผิดตามวรรคสองได้กระทำเป็นเนื้อที่เกินกว่าห้าสิบไร่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่มีคำพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรานี้ ศาลมีอำนาจสั่งในคำพิพากษาให้ผู้กระทำผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากที่ดินนั้นด้วย

บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดดังกล่าวให้ริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่"

จากมาตราดังกล่าวทั้งสอง จึงต้องแบ่งวิธีการดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา ๙ ออกเป็น ๒ กรณี คือ การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนก่อนใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๙๖ และการดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐซึ่งได้ฝ่าฝืนหลังใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖

(๑) การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ซึ่งได้ฝ่าฝืนก่อนใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (ใช้บังคับ ๔ มีนาคม ๒๕๑๕)

การดำเนินการกับผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา ๙ ในกรณีนี้พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรา ๑๐๘ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องมีหนังสือแจ้งไปยังผู้ฝ่าฝืนให้ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติกำหนดดังนี้

๑.๑ กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินที่สงวนหรือหวงห้ามไว้เพื่อใช้ประโยชน์ของทางราชการเมื่อทบวงการเมืองซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ร้องขอตามระเบียบนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนทราบเพื่อปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

ก. ให้มาจัดการทำบันทึกไว้เป็นหลักฐานต่อทางราชการภายในเวลาที่กำหนดว่าได้ครอบครองและทำประโยชน์อยู่ในที่ดินเป็นเนื้อที่เท่าใด ตั้งแต่เมื่อใด และจะออกไปจากที่ดินได้เมื่อใด

ข. ให้มาทำความตกลงเพื่อเสียค่าตอบแทนตามอัตราและเวลาที่ทางราชการกำหนดให้

ค. เมื่อมีความจำเป็นอาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนและบริวารออกไปจากที่ดินหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปจากที่ดินด้วยก็ได้

๑.๒ กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันตามระเบียบนี้ ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ มีคำสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดิน เว้นแต่กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นพิเศษ และไม่เป็นการกระทำให้เสื่อมประโยชน์ในการที่ประชาชนจะใช้ที่ดินนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่จะผ่อนผันให้อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์เป็นการชั่วคราวโดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้

๑.๓ กรณีที่ที่ดินที่มีการบุกรุกเป็นที่ดินที่ทางราชการมีโครงการจะจัดให้ประชาชนเข้าอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งให้ผู้ฝ่าฝืนไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการจัดที่ดินเพื่อขอรับคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินและเพื่อปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ข้อกำหนดและเงื่อนไขในการจัดที่ดินตามโครงการจัดที่ดินนั้นต่อไป

๑.๔ กรณีที่ที่ดินมีการบุกรุกเป็นที่ดินที่มีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นว่า ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ไม่ว่าที่ดินนั้น รัฐมนตรีจะได้ประกาศหวงห้ามไว้ในมาตรา ๙ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดินแล้วหรือไม่ก็ตาม ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนเข้าไปทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพ หรือเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดินตามระเบียบนี้ ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จะแจ้งผู้บุกรุกให้ระงับการกระทำหรือสั่งให้ออกไปจากที่ดินนั้น และถ้าการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณชนก็มีอำนาจให้ผู้ฝ่าฝืนแก้ไขการกระทำนั้นให้กลับคืนสู่สภาพเดิมด้วย

การแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้แจ้งเป็นหนังสือมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อ และชื่อสกุลของผู้ฝ่าฝืน

(๒) ตำแหน่งที่ดินที่เข้าไปบุกรุก ยึดถือครอบครอง หรือใช้ประโยชน์

(๓) กำหนดวิธีการ เงื่อนไข และระยะเวลาที่จะให้ผู้ฝ่าฝืนปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ ๒ ถ้าผู้ฝ่าฝืนเพิกเฉยหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินและหรือรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในที่ดินออกไปจากที่ดินภายในระยะเวลาที่กำหนดคือ

(๑) ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนได้เข้าบุกรุก ยึดถือครอบครอง ได้ปลูกไม้ล้มลุกหรือธัญชาติไว้ให้กำหนดเวลาแจ้งให้ออกไปจากที่ดินนั้นไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน หลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลในที่ดินนั้นเสร็จแล้ว

(๒) ในกรณีเป็นการบุกรุก ยึดถือครอบครองตามข้อ ๑.๔ ให้แจ้งให้ออกจากที่ดินที่บุกรุกหรือแจ้งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างโดยเร็ว แต่ต้องไม่น้อยกว่า ๗ วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง

(๓) การบุกรุกยึดถือครอบครองในกรณีอื่นนอกจาก (๑) และ (๒) ให้แจ้งให้ออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดที่แจ้ง แต่ต้องไม่น้อยกว่า ๙๐ วัน นับแต่วันได้รับหนังสือแจ้ง

การส่งหนังสือแจ้งให้ส่งโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ เว้นแต่ท้องที่ใดไม่สะดวกในการส่งทางไปรษณีย์ตอบรับ ก็ให้จัดเจ้าหน้าที่นำไปส่ง และในกรณีที่ให้เจ้าหน้าที่นำไปส่งให้ปฏิบัติดังนี้

(๑) ให้ผู้ฝ่าฝืนหรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ซึ่งอยู่อาศัยในครอบครัวเดียวกันกับผู้ฝ่าฝืนนั้นลงชื่อรับหนังสือในใบรับ แล้วเก็บเข้าเรื่องไว้เป็นหลักฐาน

(๒) ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวตาม (๑) ไม่ยอมลงชื่อ ก็ให้เจ้าหน้าที่ผู้นำส่งหนังสือแจ้งบันทึกเหตุการณ์และเหตุผลในการไม่ยอมรับหนังสือแจ้งไว้ และให้มีพยานอย่างน้อย ๒ คน ลงชื่อรับรองไว้ในบันทึกนั้นด้วย เมื่อผู้นำส่งหนังสือแจ้งได้ปฏิบัติการดังกล่าวนั้นแล้ว ให้ถือว่าผู้ฝ่าฝืนได้รับหนังสือแจ้งแล้ว

ผู้ฝ่าฝืนผู้ใดมีความจำเป็นไม่อาจจะปฏิบัติตามหนังสือแจ้งของพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ให้ยื่นคำร้องขอผ่อนผันล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวัน ก่อนครบกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควร ก็ให้มีอำนาจผ่อนผันได้ตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี

ขั้นตอนที่ ๓ ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหนังสือแจ้งโดยไม่ยอมออกจากที่ดินหรือไม่ยอมรื้อถอน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งเป็นหนังสือส่งไปยังผู้ฝ่าฝืน และกำหนดให้ผู้ฝ่าฝืนออกไปจากที่ดินนั้นภายในกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันได้รับคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ หากผู้นั้นยังฝ่าฝืนอยู่อีก ก็ให้ดำเนินคดีต่อไป

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อปรากฏว่าราษฎรได้บุกรุกที่ดินของรัฐก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (๒๕๑๕) พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่มีอำนาจที่จะดำเนินคดีกับผู้บุกรุกได้ทันทีที่มีการบุกรุก จะต้องมีคำสั่งให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินที่บุกรุกเสียก่อน เมื่อได้รับแจ้งไปแล้วผู้บุกรุกไม่ปฏิบัติตาม จึงจะถือว่าผู้บุกรุกมีความผิดตามมาตรา ๑๐๘ ทวิ ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ ๒๔๖๙/๒๕๒๐ วินิจฉัยว่า "จำเลยเข้าไปยึดถือครอบครองที่ดินของรัฐมาตั้งแต่ก่อนมีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ออกใช้บังคับ เมื่อไม่ปรากฏว่านายอำเภอหรือคณะกรรมการจัดที่ดิน เพื่อประโยชน์ของประชาชนได้เคยแจ้งให้จำเลยรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไปแล้วย่อมจะเอาผิดแก่จำเลยตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙ และ ๑๐๘ ทวิ ไม่ได้"

(๒) การดำเนินการกับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ภายหลังวันใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕)

บุคคลที่ฝ่าฝืนมาตรา ๙ ภายหลังวันใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้บุกรุกที่ดินของรัฐ ย่อมมีความผิดตามมาตรา ๑๐๘ ทวิ พนักงานเจ้าหน้าที่ย่อมมีอำนาจดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลและถูกลงโทษได้ทันที มาตรา ๑๐๘ ทวิ ไม่ได้มีบทบัญญัติเหมือนมาตรา ๑๐๘ ที่ใช้กับผู้บุกรุกที่ดินของรัฐก่อนวันใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ ที่ให้มีการแจ้งให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินก่อนที่จะฟ้องร้องดำเนินคดี แต่ในทางปฏิบัติแล้วพนักงานเจ้าหน้าที่มักจะไม่แจ้งความเพื่อดำเนินการจับกุมดำเนินคดีทันที พนักงานเจ้าหน้าที่มักใช้วิธีการอลุ่มอล่วย คือ แจ้งให้ผู้บุกรุกระงับการกระทำผิดและออกไปจากที่ดินเสีย โดยอาจกำหนดเวลาให้ออกจากที่ดิน ถ้าผู้กระทำผิดยังขัดขืนไม่ยอมออกไปจากที่ดินนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่จึงจะใช้วิธีการแจ้งความเพื่อจับกุมดำเนินคดี

จากมาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๘ ทวิ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดวิธีดำเนินการแก่ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ ประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๑๐๘ เดิมบัญญัติให้ผู้บุกรุกที่ดินของรัฐมีความผิดต้องถูกลงโทษ ต่อมาเนื่องจากมีผู้บุกรุกที่ดินของรัฐเป็นจำนวนมากจนยากต่อการที่จะให้ราษฎรออกจากที่ดินที่บุกรุกรัฐจึงได้ตราประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) แก้ไขมาตรา ๑๐๘ ใหม่ และบัญญัติมาตรา ๑๐๘ ทวิ ขึ้นมาใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือ ผู้บุกรุกที่ดินเดิมก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) จะใช้บังคับให้ไม่มีความผิดในการบุกรุกที่ดินของรัฐ เมื่อได้ปฏิบัติตามระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติกำหนดไว้ เช่น ให้ผู้บุกรุกอยู่อาศัยไปโดยเสียค่าตอบแทน ถ้าไม่ปฏิบัติหรือฝ่าฝืนจึงจะถือว่ามีความผิด ส่วนการบุกรุกที่ดินของรัฐที่เกิดขึ้นหลังการประกาศใช้ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๙๖ (พ.ศ. ๒๕๑๕) เป็นการบุกรุกที่เกิดขึ้นใหม่รัฐจะไม่ให้ความช่วยเหลืออีกแล้ว โดยให้ถือว่าผู้บุกรุกที่ดินของรัฐมีความผิดทันทีที่มีการบุกรุก

ตารางสรุปหน้าที่ ภารกิจ
การดูแลรักษา คุ้มครองป้องกันที่ดินสาธารณะ และหน่วยงานรับผิดชอบ

ประเภทที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ มท.	ภารกิจหลัก	กิจกรรมย่อย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	กฎหมายระเบียบ, คำสั่ง	หมายเหตุ
ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน	การดูแลรักษา	๑. ทราบขอบเขตที่ตั้งของที่ดิน	อำเภอ	- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๕๑/๒๔๗๒ ลว. ๒ ก.ย. ๒๔๗๒ เรื่อง ให้สำรวจตรวจสอบและทำหลักฐานเกี่ยวกับที่ดินสาธารณประโยชน์	
		๒. จัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์	อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาตำบล	- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๗๑๘.๑/๒๒๕๗ ลว. ๘ ส.ค. ๒๕๔๓ เรื่องการสำรวจที่สาธารณประโยชน์เพื่อจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์	
			อำเภอ	- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๖๐๔/ว ๑๗๗ ลว. ๑๘ เม.ย. ๒๕๔๐ เรื่องการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน	
			กรุงเทพมหานคร จังหวัดเทศบาล เมืองพัทยาองค์การบริหารส่วนตำบล	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วย การดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๗ (๒)	
		๓. การยื่นคำขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	อำเภอ	คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๗๔๘/๒๕๑๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ เรื่องมอบหมายการดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน	
		๔. การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	กรมที่ดิน	- ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๗ - ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๒๐)	

ประเภทที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ มท.	ภารกิจหลัก	กิจกรรมย่อย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	กฎหมายระเบียบ, คำสั่ง	หมายเหตุ
ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน	การดูแลรักษา	๕. การระวังชี้แนวเขตและรับรองแนวเขตที่สาธารณะ	นายอำเภอ	- ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเขียนข้างเคียงและการรับรองแนวเขตที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๑	
			ปลัดอำเภอ กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือแพทย์ประจำตำบลตำการแทนนายอำเภอ	- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท. ๐๒๐๗/ว ๒๕๗ ลงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔	
		๖. การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงกรณีที่รังวัดได้เนื้อที่น้อยกว่าทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์	สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยเหลือในการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๔๓	
		๗. การจำหน่ายทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ (กรณีไม่มีที่ดินตามทะเบียน)	อำเภอ	- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๗/ว ๑๑๗๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์	
		๘. การขุดดู ทำถนน ปลูกต้นไม้รอบที่สาธารณประโยชน์	อำเภอ	- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๗/ว ๑๑๗๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์	
		๙. การขุดลอกแหล่งน้ำสาธารณประโยชน์	อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้เสนอโครงการ ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้อนุมัติ	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยวิธีการเกี่ยวกับการขุดลอกแหล่งน้ำสาธารณประโยชน์ที่ตื้นเขิน พ.ศ. ๒๕๔๗	
		๑๐. งบประมาณในการดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับในพื้นที่สภาตำบลให้ใช้งบประมาณสภาตำบล	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๖	

ประเภทที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ มท.	ภารกิจหลัก	กิจกรรมย่อย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	กฎหมายระเบียบ, คำสั่ง	หมายเหตุ
ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน	การคุ้มครองป้องกัน	๑. การสอบสวนหรือดำเนินการกรณีบุกรุก	อำเภอ	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. ๒๕๑๗	
		๒. การดำเนินคดี ๒.๑ กรณีบุกรุกก่อนประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๗๖ ใช้บังคับ (ก่อน ๔ มีนาคม ๒๕๑๕) ๒.๒ กรณีบุกรุกนับแต่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๗๖ใช้บังคับ (นับแต่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๕)	อธิบดีกรมที่ดิน ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัดในเขตต่างจังหวัด นายอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล	- คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๓๓๐/๒๕๓๗ ลงวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๓๗ เรื่องแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการตาม มาตรา ๑๐๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๑๓ - พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒๒ - พระราชบัญญัติ สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗	
		๓. การแก้ไขปัญหากรณีการบุกรุกโดยใช้อำนาจทางการบริหาร	คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร. จังหวัด)	- คำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่ ๔-๑๙/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๖	
		๔. งบประมาณในการดำเนินคดี	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับในพื้นที่สภาตำบล ให้ใช้งบประมาณสภาตำบล	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ๖	

ประเภทที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ มท.	ภารกิจหลัก	กิจกรรมย่อย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	กฎหมายระเบียบ, คำสั่ง	หมายเหตุ
ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน	การอนุมัติ/อนุญาต	๑. หบวงการเมืองขอใช้เพื่อประโยชน์ในราชการ (ถอนสภาพ)	กรมที่ดิน	ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ วรรคสอง (๑)	
		๒. เอกชนขอใช้	กรมที่ดิน	ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙	
		๒.๑ การขออนุญาตตาม มาตรา ๙			
		๒.๒ การจัดหาผลประโยชน์	กรมที่ดิน	ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๐ และ ๑๑	
		๒.๓ การขอสัมปทานที่ดิน	กรมที่ดิน	ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๒	
		๒.๔ การขอเข้าอยู่อาศัยเป็นการชั่วคราว	จังหวัด อำเภอ	ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๕) ว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก่ผู้ฝ่าฝืนมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติ แบบที่ ๙๖ ลว. ๒๙ ก.พ. ๑๔ ใช้บังคับหมวด ๓	

ประเภทที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ มท.	ภารกิจหลัก	กิจกรรมย่อย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	กฎหมายระเบียบ, คำสั่ง	หมายเหตุ
ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน	การบริหารจัดการ	๑. ตอบข้อหารือ/วินิจฉัยข้อกฎหมาย	กรมที่ดิน	- หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๔๗๐ ลว. ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๙	
		๒. พิจารณาเรื่องร้องเรียน/ขอความเป็นธรรม	กรมที่ดิน	- หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๔๗๐ ลว. ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๙	
		๓. ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับที่ดิน	อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๑๒	
		๔. วินิจฉัยสั่งการ ๔.๑ การออก นสล. ๔.๒ การเพิกถอนแก้ไข นสล. ๔.๓ การออกใบแทน นสล.	จังหวัด	- คำสั่งกรมที่ดินที่ ๘๕๓/๒๕๓๕ ลว. ๑๑ พ.ศ. ๓๕ - คำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๒๓๓๒/๒๕๔๒ ลว. ๑ พ.ย. ๔๒ - คำสั่งกรมที่ดิน ที่ ๓๓๕๐/๒๕๔๒ ลว. ๗ ธ.ค. ๔๒	
		๕. การจัดเก็บทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์	กรมที่ดิน/จังหวัด/อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๗ (๒)	
		๖. การจัดเก็บหนังสือสำคัญสำหรับที่หวง	กรมที่ดิน/จังหวัด/อำเภอ	- ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออก นสล. พ.ศ. ๒๕๑๗ ข้อ ๑๔	

ประเภทที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ มท.	ภารกิจหลัก	กิจกรรมย่อย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	กฎหมายระเบียบ, คำสั่ง	หมายเหตุ
ที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน	การดูแลรักษา	-	-	หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ ๔๗๐/๒๔๘๖ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๘๖ ให้จังหวัดหาที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน	
		๑. การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์	จังหวัด	หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ ๔๗๐/๒๔๘๖ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๘๖ ให้จังหวัดจัดหาที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน ข้อ ๔	
		๒. การยื่นคำขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	อำเภอ	คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๑๔๘/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๖ เรื่อง มอบหมายการดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน	
		๓. การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	กรมที่ดิน	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๙ - ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๒๐	
		๔. สบประมาณในการดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับในพื้นที่สภาตำบลให้ใช้สบประมาณสภาตำบล	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๖	

ประเภทที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ มท.	ภารกิจหลัก	กิจกรรมย่อย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	กฎหมายระเบียบ, คำสั่ง	หมายเหตุ
ที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน	การคุ้มครองป้องกัน	๑. การสอบสวนเพื่อดำเนินการกรณีการบุกรุก	อำเภอ	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. ๒๕๓๗	
		๒. การดำเนินคดี ๒.๑ กรณีบุกรุกก่อนประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๗๖ ใช้บังคับ (ก่อน ๔ มีนาคม ๒๕๑๕) ๒.๒ กรณีบุกรุกนับแต่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๗๖ ใช้บังคับ (นับแต่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๕)	กบร. นายอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล	- แนวการดำเนินการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ในเขตรุกตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๐ - พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒๒ - พ.ร.บ. สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗	
		๓. การแก้ไขปัญหากรณีการบุกรุกโดยใช้อำนาจทางการบริหาร	คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร. จังหวัด)	- คำสั่งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่ ๔-๗๘/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๔๖	
		๔. งบประมาณในการดำเนินคดี	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับในพื้นที่สภาตำบล ให้ใช้งบประมาณสภาตำบล	- ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๖	

ประเภทที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ มท.	ภารกิจหลัก	กิจกรรมย่อย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	กฎหมายระเบียบ, คำสั่ง	หมายเหตุ
ที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน	การอนุมัติ/อนุญาต	๑. ทบวงการเมืองขอใช้เพื่อประโยชน์ในราชการ (ออนไลน์)	กรมที่ดิน	ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๔ วรรคสอง (๑)	
		๒. เอกชนขอใช้ ๒.๑ การขออนุญาตตาม มาตรา ๙ ๒.๒ การจัดหาผลประโยชน์ ๒.๓ การขอสัมปทานที่ดิน ๒.๔ การขอเข้าอยู่อาศัยอยู่เป็นการชั่วคราว	 กรมที่ดิน กรมที่ดิน กรมที่ดิน อำเภอ จังหวัด	ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙ ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๐ และ ๑๑ ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๑๒ ระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ว่าด้วยวิธีปฏิบัติในการแจ้งและออกคำสั่งแก่ผู้นำเป็น มาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๙๖ ลงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ใช้บังคับ	

ประเภทที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของ ผท.	ภารกิจหลัก	กิจกรรมย่อย	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	กฎหมายระเบียบ, คำสั่ง	หมายเหตุ
ที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน	การบริหารจัดการ	๑. ตอบข้อหารือ/วินิจฉัยข้อกฎหมาย	กรมการปกครอง	หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ ๔๗๗/๒๔๘๖ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๘๖ เรื่องให้จัดหาที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน	
		๒. พิจารณาเรื่องร้องเรียน/ขอความเป็นธรรม	กรมการปกครอง	หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ ๔๗๗/๒๔๘๖ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๘๖ เรื่องให้จัดหาที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน	
		๓. ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับที่ดิน	อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๑๒	
		๔. วินิจฉัยสั่งการ ๔.๑ การออก นสล. ๔.๒ การเพิกถอนแก้ไข นสล. ๔.๓ การออกใบแทน นสล.	จังหวัด	- คำสั่งกรมที่ดินที่ ๘๕๓/๒๕๓๕ ลงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๕ - คำสั่งกรมที่ดินที่ ๒๙๒๒/๒๕๔๒ ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ - คำสั่งกรมที่ดินที่ ๑๓๕๐/๒๕๔๒ ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๔๒	
		๕. การจัดเก็บทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์	กรมที่ดิน / จังหวัด / อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔	
		๖. การจัดเก็บหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง	กรมที่ดิน / จังหวัด / อำเภอ	ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการออก นสล. พ.ศ. ๒๕๑๗	

กฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง หนังสือสั่งการ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๑๓๐๔ สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

(๑) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

(๒) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายคลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ

(๓) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า ป้อมและโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทธภัณฑ์

มาตรา ๑๓๐๕ ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๑๓๐๖ ท่านห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

มาตรา ๑๓๐๗ ท่านห้ามมิให้ยึดทรัพย์สินของแผ่นดิน ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการดูแล
รักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ฯลฯ

มาตรา ๔๐ กำนันต้องตรวจจัดการรักษาสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อยู่ในตำบลนั้น เช่น สระน้ำ ศาลาอาศัย ที่เลี้ยงปศุสัตว์ เป็นต้น

ฯลฯ

มาตรา ๘๓ วรรคสอง นอกจากอำนาจหน้าที่ดังกล่าวโดยเฉพาะ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการอำเภอให้กรมการอำเภอมีอำนาจเช่นเดียวกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านด้วย

ฯลฯ

บำรุงการทำนาค้าขายป่าไม้และทางไปมาต่อกัน

มาตรา ๑๑๔ กรมการอำเภอต้องตรวจให้รู้ทำเลที่ทำมาหาเลี้ยงชีพของราษฎรในอำเภอนั้น คือ ที่นา ที่สวน ที่จับสัตว์น้ำเป็นต้น และต้องสอบสวนให้รู้ว่าที่เหล่านั้นอาศัยสายน้ำทางใด ควรทำบัญชีมีทะเบียนไว้ในที่ว่าการอำเภอ

มาตรา ๑๑๕ การบำรุงผลประโยชน์ในการหาเลี้ยงชีพของราษฎรก็ดี การป้องกันภยันตรายมิให้เกิดแก่การหาเลี้ยงชีพของราษฎรก็ดี อันต้องการความพร้อมเพรียงช่วยกันในหมู่ราษฎร ยกตัวอย่างดังบางคราวจะต้องทำ ทำนบปิดน้ำ บางคราวต้องระบายน้ำสำหรับการเพาะปลูก การเหล่านี้เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอจะต้องเอาใจใส่คอยตรวจตราและปรึกษากำนันผู้ใหญ่บ้าน ถ้ามีการสมควรจะต้องทำเพื่อให้เจริญผลประโยชน์แก่ราษฎรก็ดี หรือเพื่อป้องกันความเสียหายแก่ผลประโยชน์นั้นก็ดี ให้กรมการอำเภอเรียกราษฎรช่วยกันทำการนั้น ๆ ให้สำเร็จทันฤดูกาล

มาตรา ๑๑๖ การรักษาผลประโยชน์ในการหาเลี้ยงชีพของราษฎร เช่น การปิดน้ำและระบายน้ำเช่นกล่าวมาในมาตราก่อนเป็นต้น ตลอดจนอย่างอื่น ๆ ถ้าหากเกิดเกี่ยงแย่งกันในประโยชน์ที่จะพึงได้ ยกตัวอย่างดังเช่นชาวนาต้องการให้ปิดน้ำ ชาวเรือต้องให้เปิดน้ำให้เรือเดินเป็นต้น ให้กรมการอำเภอเรียกกำนันประชุมปรึกษาหาวิธีที่จะรักษาประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย หรือถ้าจะให้ได้ประโยชน์ไม่ได้ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ให้รักษาประโยชน์ใหญ่โดยยอมทิ้งประโยชน์น้อยด้วยความจำเป็น เมื่อเห็นด้วยกันโดยมากประการใด ก็ให้กรมการอำเภอจัดการตามนั้น

*มาตรา ๑๑๗ ห้วย คลอง และลำน้ำต่าง ๆ ย่อมเป็นของที่รัฐบาลปกปักรักษา เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอจะต้องตรวจตราอย่าให้เสีย และอย่าให้ผู้ใดทำให้เสียสาธารณประโยชน์ ถ้าจะต้องซ่อมแซมตกแต่งให้กรมการอำเภอเรียกราษฎรช่วยกันทำอย่างกับปิดน้ำฉะนั้น

มาตรา ๑๑๘ กรมการอำเภอมีหน้าที่จะต้องตรวจตรา และจัดการรักษาทางบกทางน้ำ อันเป็นทางที่ราษฎรไปมาค้าขาย ให้ไปมาโดยสะดวกตามที่จะเป็นได้ทุกฤดูกาล การอันนี้ถ้าจะต้องทำการซ่อมแซมหรือแก้ไขความขัดข้อง ให้กรมการอำเภอเรียกราษฎรช่วยกันทำอย่างว่ามาแล้ว

มาตรา ๑๑๙ กรมการอำเภอต้องตรวจตรารักษาป่าไม้ซึ่งรัฐบาลหวงห้ามตามข้อบังคับการป่าไม้

มาตรา ๑๒๐ ที่ว่างซึ่งรัฐบาลอนุญาตให้ราษฎรทำการเพาะปลูกนั้นเป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะต้องตรวจตราจัดการป้องกันการเกี่ยงแย่งในระหว่างราษฎรที่ไปตั้งทำการเพาะปลูกก่อนได้รับโฉนด

มาตรา ๑๒๑ ที่น้ำอันเป็นที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นหน้าที่กรมการอำเภอที่จะตรวจตรารักษาป้องกันมิให้พืชพันธุ์สัตว์น้ำสูญไป

มาตรา ๑๒๒ ที่อันเป็นสาธารณประโยชน์ คือ ที่เลี้ยงปศุสัตว์ที่จัดไว้สำหรับราษฎรใช้รวมเลี้ยงด้วยกัน เป็นต้น ตลอดจนถนนหนทาง และ "ที่อย่างอื่นซึ่งเป็นของกลาง" ให้ราษฎรใช้ได้ด้วยกัน เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอจะต้องคอยตรวจตรารักษา อย่าให้ผู้ใดเกียดกันเอาไปเป็นอาณาประโยชน์แต่เฉพาะตัว

มาตรา ๑๒๓ ที่วัดหรือกุศลสถานอย่างอื่น ซึ่งเป็นของกลางสำหรับมหาชนก็ให้อยู่ในหน้าที่กรมการอำเภอจะต้องคอยตรวจตราอุดหนุนผู้ปกปักรักษา อย่าให้ผู้ใดลุกล้ำเบียดเบียนที่อันนั้น

ฯลฯ

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔

ฯลฯ

มาตรา ๖๒ วรรคสอง บรรดาอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับราชการของกรมการอำเภอ หรือนายอำเภอซึ่งกฎหมายกำหนดให้กรมการอำเภอและนายอำเภอมีอยู่ให้โอนไปเป็นอำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอ

ฯลฯ

ระเบียบกรมที่ดิน

ว่าด้วยการเขียนข้างเคียงและการรับรองแนวเขตที่ดิน

พ.ศ. ๒๕๔๑

โดยที่เห็นเป็นการสมควรปรับปรุงระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเขียนข้างเคียง และการรับรองแนวเขตที่ดิน พ.ศ. ๒๕๓๐ เพื่อให้เหมาะสมและเป็นปัจจุบัน กรมที่ดินจึงวางระเบียบไว้เพื่อให้เจ้าหน้าที่ถือปฏิบัติดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า "ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเขียนข้างเคียงและการรับรองแนวเขตที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๑"

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเขียนข้างเคียงและการรับรองแนวเขตที่ดิน พ.ศ. ๒๕๓๐

บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งอื่นใด ในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ให้ผู้อำนวยการกองหนังสือสำคัญ รักษาการตามระเบียบนี้

หมวด ๑
หลักเกณฑ์การเขียนข้างเคียง

ข้อ ๕ การรังวัดออก แบ่งแยก รวม สอบเขต หรือการรังวัดใด ๆ ที่เกี่ยวกับโฉนดที่ดิน

ข้อ ๕.๑ ถ้ามีข้างเคียงติดต่อกับที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน โฉนดแผนที่หรือโฉนดตราจอง ให้เขียนข้างเคียงตามเลขที่ดินนั้น ๆ เช่น ข้างเคียงจดเลขที่ดิน ๑๐ ให้เขียน ๑๐ หากอยู่ต่างระวางให้เขียนหมายเลขระวางแผนที่ด้วยหมึกสีแดงกำกับไว้ท้ายเลขที่ดิน ๑๐ $\frac{๕ ค}{๓ ฏ}$ ถ้าเป็นเลขที่ดินที่อยู่ในระวางแผนที่มาตราส่วนใหญ่กว่า ๑ : ๔๐๐๐ ให้เขียนหมายเลขแผ่นและวงเล็บขนาดมาตราส่วนด้วยหมึกสีแดงต่อท้ายชื่อระวางแผนที่นั้นด้วย เช่น ๑๐ $\frac{๕ ค}{๓ ฏ}$ ๓ (๑ : ๒๐๐๐) หรือถ้าเป็นเลขที่ดินซึ่งออกโฉนดที่ดินแบบระวางท้องถิ่น (ศูนย์ลอย) ให้เขียนชื่อระวางด้วยหมึกสีแดงกำกับไว้ท้ายเลขที่ดิน เช่น ๑๐ ตำบลเมืองพล แผ่น ๒

ถ้ามีข้างเคียงติดต่อกับที่ดินที่มีตราจองที่ตราว่า "ได้ทำประโยชน์แล้ว" ให้เขียนข้างเคียงว่า ตราจองฯ เลขที่ .....

สำหรับข้างเคียงที่ติดต่อกับที่ดินที่มีโฉนดที่ดินโดยใช้ระวางแผนที่ระบบพิกัดฉาก ยู ที เอ็ม ให้เขียนข้างเคียงดังต่อไปนี้

- กรณีข้างเคียงเป็นเลขที่ดินอยู่ในระวางแผนที่เดียวกันและมาตราส่วนเท่ากันให้เขียนข้างเคียงตามเลขที่ดินนั้น ๆ หากอยู่ต่างระวางแผนที่หรือต่างมาตราส่วนให้เขียนหมายเลขระวางแผนที่และหมายเลขแผ่นพร้อมด้วยมาตราส่วนอยู่ในวงเล็บ ด้วยหมึกสีแดงต่อท้ายเลขที่ดิน เช่น ๘ 5638 II 6820 - 4 (1: 2000), ๘ 5638 I I 6820-4 (1: 1000)

- กรณีข้างเคียงเป็นเลขที่ดินอยู่ในระวางแผนที่ที่มีหมายเลขแผ่นแผนที่ภูมิประเทศเดียวกันแต่ต่างหมายเลขระวาง หรือระวางแผนที่มาตราส่วนเดียวกันแต่ต่างหมายเลขแผ่นแผนที่ภูมิประเทศ หรือระวางแผนที่ที่ต่างโซน ให้เขียนชื่อระวางแผนที่ระบบพิกัดฉาก ยู ที เอ็ม ด้วยหมึกสีแดงกำกับไว้ท้ายเลขที่ดินนั้น ๆ แล้วแต่กรณีโดยเขียนหมายเลขแผ่นแผนที่ภูมิประเทศและหมายเลขระวาง เช่น ๘ 5439 I I 1672 ๘ 4747 III 7216 ๘ 4747 I I 9816 (๔๘) ตามลำดับ

- การเขียนชื่อระวางแผนที่ระบบพิกัดฉาก ยู ที เอ็ม และหมายเลขระวางใน น.ส. ๓ ก. ให้ใช้เลขอารบิคและเลขโรมัน แผ่นที่ให้เขียนด้วยเลขอารบิคนอกจากนี้ให้เขียนด้วยเลขไทย

๔.๒ ถ้ามีข้างเคียงติดต่อกับที่ดินที่มีหนังสือรับรองการทำประโยชน์ให้เขียนข้างเคียงว่า น.ส. ๓ เลขที่.....น.ส. ๓ ก. เลขที่.....น.ส. ๓ ข. เลขที่.....หรือแบบหมายเลข ๓ เลขที่..... และให้บันทึกถ้อยคำเจ้าของที่ดินผู้ลงชื่อรับรองแนวเขตที่ดินไว้เป็นหลักฐานว่าเป็นที่ดินตามหลักฐานฉบับดังกล่าว ซึ่งได้นำมาแสดงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ในวันทำการรังวัด

ถ้าเจ้าของที่ดินข้างเคียง นำหนังสือรับรองการทำประโยชน์มาแต่ไม่อาจตรวจสอบเลขที่ได้หรือไม่ได้นำมา ให้เขียนข้างเคียงว่า น.ส. ๓ น.ส. ๓ ก น.ส. ๓ ข. หรือแบบ.....

ฯลฯ

.....

.....

.....

ฯลฯ

การระวังชี้และลงชื่อรับรองแนวเขตที่ดินเขตป่าไม้ กรณีโฉนดที่ดิน เป็นหน้าที่ของป่าไม้จังหวัดหรือผู้ที่ป่าไม้จังหวัดมอบหมาย ส่วนกรณีหนังสือรับรองการทำประโยชน์เป็นหน้าที่ของป่าไม้อำเภอหรือผู้ที่ป่าไม้อำเภอมอบหมาย หรือผู้ที่ป่าไม้จังหวัดมอบหมายสำหรับท้องที่ที่ไม่มีป่าไม้อำเภอ

การระวังชี้และลงชื่อรับรองแนวเขตที่ดินติดต่อกับเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นหน้าที่ของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

การระวังชี้และลงชื่อรับรองแนวเขตที่ดินติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นหน้าที่ของหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

หมวด ๑๔
ที่สาธารณประโยชน์

ข้อ ๓๗ ที่สาธารณประโยชน์ประเภทแม่น้ำ คลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ และทะเลภายในน่านน้ำไทย ให้เขียนสภาพที่สาธารณะนั้น แล้วเติมชื่อต่อท้าย เช่น แม่น้ำบางประกง คลองบางกอกน้อย บึงสีไฟ ทะเลสาบสงขลา

การระวังชี้และลงชื่อรับรองแนวเขตที่ดินเป็นหน้าที่ของกรมเจ้าท่า หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายร่วมกับนายอำเภอท้องที่ที่ดินนั้นตั้งอยู่

ข้อ ๓๘ ที่สาธารณประโยชน์ไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกเขตเทศบาล สุขาภิบาลองค์การบริหารส่วนตำบล ถ้าได้มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงแล้ว ให้เขียนข้างเคียงเช่นเดียวกับที่ดินที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงตามหมวด ๓ ถ้ายังไม่มีหนังสือสำคัญดังกล่าวให้เขียนตามสภาพที่ใช้ แล้วเติมคำว่าสาธารณประโยชน์ต่อท้าย เช่น ป่าช้าสาธารณประโยชน์ที่เลี้ยงสัตว์สาธารณประโยชน์ หากมีชื่อให้เขียนชื่อกำกับไว้โดยไม่ต้องเติมคำว่าสาธารณประโยชน์ เช่น ป่าช้าบ้านพริก ที่เลี้ยงสัตว์เขาไม้หลวง

การระวังชี้และลงชื่อรับรองแนวเขตที่ดินเป็นหน้าที่ของนายอำเภอท้องที่

ข้อ ๓๙ ที่สาธารณประโยชน์ที่มีสภาพตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง ลำราง ฯลฯ หรือ ถนน ทาง ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือโดยการอุทิศ ซึ่งมิใช่ทางหลวงตามพระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. ๒๔๓๔ ไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกเขตเทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ถ้าเป็นที่สาธารณประโยชน์ ที่มีชื่อเรียกให้เขียนชื่อต่อท้ายสภาพที่สาธารณะนั้น เช่น ห้วยแห้ง หนองหาน ถ้าไม่มีชื่อให้เขียนคำว่า สาธารณประโยชน์ต่อท้าย เช่น ทางสาธารณประโยชน์ ห้วยสาธารณประโยชน์

การระวังชี้และลงชื่อรับรองแนวเขตที่ดินเป็นหน้าที่ของนายอำเภอท้องที่

สำหรับทาง ลำราง เหมือง ฯลฯ ที่มีชื่อเรียกเหมือนกันและมีเขตติดต่อเป็นข้างเคียงหลายด้าน การเขียนข้างเคียงในเอกสารให้เขียนชื่อเดียว และลงชื่อรับรองเพียงครั้งเดียว

ประกาศ ณ วันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑

(นายวิเชียร รัตนพีระพงศ์)
อธิบดีกรมที่ดิน

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย

ว่าด้วยการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์

พ.ศ. ๒๕๓๙

เพื่อให้การสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ไปด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย กระทรวงมหาดไทยจึงออก ระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า "ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. ๒๕๓๙"

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งอื่นใด ในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

"ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน" หมายถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้หนึ่งผู้ใดหรือคณะกรรมการสอบสวนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครแต่งตั้งแล้วแต่กรณี

"ผู้มีส่วนได้เสีย" หมายถึง

(๑) ผู้ที่มีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์

(๒) ผู้ที่เป็นญาติเกี่ยวข้องกับบุคคลตาม (๑) ได้แก่ เป็นบุพการี หรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใด ๆ หรือเป็นพี่น้อง หรือเป็นลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็นญาติ เกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น

(๓) เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุคคล ตาม (๑)

(๔) เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้าง หรือเคยเป็นนายจ้างของบุคคลตาม (๑)

ข้อ ๕ การแต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๑) เมื่อมีกรณีอันสมควรจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดกรุงเทพมหานคร แต่งตั้งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนขึ้น

(๒) ผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์นั้น ไม่สมควรจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน

(๓) เมื่อมีการคัดค้านหรือโต้แย้งว่า ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนมีส่วนได้เสียในเรื่องที่มีการสอบสวนให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานคร แล้วแต่กรณี พิจารณาสั่งการตามที่เห็นสมควร

ข้อ ๖ การสอบสวนให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการดังนี้

(๑) สอบสวนถึงประวัติความเป็นมา สภาพของที่ดิน อาณาเขตเนื้อที่และการใช้ประโยชน์ของที่ดินแปลงนั้น ๆ โดยชัดเจน นอกจากนี้ให้สอบสวนในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ด้วย

ก. ที่ดินที่ทางราชการสงวนหวงห้ามไว้นั้น ได้สงวนหวงห้ามไว้ ตั้งแต่เมื่อใด ผู้ใดประกาศสงวนหวงห้าม อาศัยอำนาจตามกฎหมายใด มีหลักฐานอย่างใดบ้าง ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างใด ตั้งแต่เมื่อใด ในปัจจุบันยังใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่ หรือเลิกใช้แล้วตั้งแต่เมื่อใด เพราะเหตุใด

ข. ทางน้ำ หนอง บึง นั้น ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมาอย่างใด มีบริเวณตื้นเขินหรือไม่เพียงใด การตื้นเขินนั้น เป็นไปในลักษณะใด กล่าวคือ มีบุคคลทำให้เกิดขึ้นหรือเป็นไปโดยธรรมชาติ

ค. ถนน ทางเดิน นั้น มีความเป็นมาอย่างไร กล่าวคือ เจ้าของที่ดินอุทิศให้โดยตรง หรือโดยปริยายหรืออย่างใด ทางเส้นนี้เริ่มจากที่ใดถึงที่ใด ใช้กันอย่างไร เป็นทางซึ่งสาธารณชนใช้หรือใช้เฉพาะเจ้าของที่ดินในละแวกนั้น

ง. ที่ชายตลิ่งนั้น ตามปกติน้ำท่วมถึงหรือไม่ เพียงใด ท่วมถึงทุกปีหรือไม่ เป็นระยะเวลานานเท่าใดประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือไม่อย่างไร หรือผู้ใดใช้ประโยชน์หรือไม่

(๒) จัดทำแผนที่สังเขป แสดงเขตที่หรือทางสาธารณประโยชน์ที่ดินข้างเคียง และส่วนที่มีผู้บุกรุกเพื่อประกอบการพิจารณาด้วย

(๓) สอบสวนผู้สูงอายุ และผู้ปกครองท้องที่ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เคยรู้เห็นหรือใช้ประโยชน์ในที่หรือทางสาธารณประโยชน์นั้น มาก่อนเป็นหลัก

(๔) ในกรณีที่มีผู้เกี่ยวข้องประสงค์จะนำพยานหลักฐานอื่นมาเพิ่มเติม สำนวนการสอบสวน หรือประสงค์จะให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนทำการสอบสวนพยานบุคคลใด หรือรวบรวมพยานหลักฐานอื่นใด ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนพิจารณาดำเนินการตามความจำเป็นและสมควร โดยให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่ายด้วย

(๕) สรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ให้ผู้ที่ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกทราบ ถ้าผู้ที่ถูกร้องเรียนว่ากระทำการบุกรุกยอมรับ ก็ให้บันทึกถ้อยคำไว้เป็นหลักฐาน แต่ถ้าผู้นั้นให้ถ้อยคำปฏิเสธหรือไม่ยอมรับ ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงว่าผู้นั้นได้ที่ดินมาอย่างไร ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ครอบครองทำประโยชน์อย่างไร เมื่อใด

(๖) เมื่อผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนได้ดำเนินการตาม (๕) แล้ว ให้แจ้งให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากการสอบสวน ซึ่งรวมทั้งข้อกล่าวหา ข้อปฏิเสธ หรือข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายต่อคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พร้อมทั้งแจ้งให้คู่กรณีดังกล่าวทราบว่า สามารถจะนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ทั้งพยานบุคคลและพยานเอกสารของตนเองได้ ในระยะเวลาอันสมควร ซึ่งผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนจะเป็นผู้พิจารณากำหนดระยะเวลาดังกล่าวตามความจำเป็นแล้วแต่กรณี

(๗) การแจ้งตาม (๕) และ (๖) ให้คำนึงถึงความเสียหาย หรือความปลอดภัยซึ่งอาจเกิดแก่พยานด้วย

ข้อ ๗ ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนั้น ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่ชี้นำ ข่มขู่ หรือหลอกลวง หรือใช้วิธีการอื่นใดในทำนองเดียวกันต่อคู่กรณีหรือพยานเพื่อให้คู่กรณีหรือพยานเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานโดยจำยอม

ข้อ ๘ เมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว ให้สรุปสำนวนเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานคร แล้วแต่กรณีโดยให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนรายงานประกอบไว้ในสำนวนด้วยว่า ได้ดำเนินการตามขั้นตอนในข้อ ๖ แล้ว และในการเปิดโอกาสให้คู่กรณีทุกฝ่ายได้รับทราบข้อกล่าวหา ข้อปฏิเสธ รวมทั้งการให้คู่กรณีทุกฝ่ายนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมนั้น ผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวนได้ให้ระยะเวลาในแต่ละขั้นตอนเท่าใดและให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกรุงเทพมหานครพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการตามที่เห็นสมควร รวมทั้งแจ้งให้คู่กรณีทราบด้วย

ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙

(นายบรรหาร ศิลปอาชา)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(สำเนา)

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย

ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

พ.ศ. ๒๕๔๔

เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทยได้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ กระทรวงมหาดไทยจึงออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้ให้เรียกว่า "ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔"

ข้อ ๒ ให้ยกเลิกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๕

ข้อ ๓ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๔ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่อยู่ในบังคับของระเบียบนี้ หมายถึง

(๑) ที่ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองและที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน

(๒) ที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าเป็นโดยสภาพที่ดินหรือทางราชการได้สงวนไว้ ก็ตาม เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ สวนสาธารณะ ที่เลี้ยงสัตว์ และที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน เป็นต้น

ข้อ ๕ อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและการดำเนินการคุ้มครองป้องกัน

(๑) ที่ดินตามข้อ ๔ (๑) ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของอธิบดีกรมที่ดินและทบวงการเมือง ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมอบหมาย ตามความในมาตรา ๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

(๒) ที่ดินตามข้อ ๔ (๒) ให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด และนายอำเภอท้องที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

ข้อ ๖ การดำเนินคดี การขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง การตรวจสอบแนวเขต และการดำเนินการใด ๆ เพื่อป้องกันการบุกรุก หรือเข้าไปยึดถือครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือแก้ไขปัญหาการบุกรุก ให้ใช้งบประมาณของหน่วยงานดังนี้

(๑) ที่ดินตามข้อ ๔ (๑) ให้ใช้ประมาณของหน่วยงานตามข้อ ๕ (๑)

(๒) ที่ดินตามข้อ ๔ (๒) ให้ใช้งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการ และแจ้งนายอำเภอท้องที่ทราบ ในเขตพื้นที่สภาตำบลให้ใช้งบประมาณของสภาตำบล ทั้งนี้ ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ เป็นต้นไป

ข้อ ๗ การจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์

(๑) ที่ดินตามข้อ ๔ (๑) ไม่ต้องจัดทำทะเบียน แต่ให้ทบวงการเมืองผู้ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้มีหน้าที่ดูแลรักษาสำรวจรายละเอียดตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้เป็นหลักฐาน

(๒) ที่ดินตามข้อ ๔ (๒) เว้นแต่ที่ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ ลำกระโดง ลำรางสาธารณะและทางระบายน้ำที่อยู่ในความดูแลรักษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ดำเนินการสำรวจจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ตามแบบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยให้จัดทำจำนวน ๔ ชุด ให้เก็บรักษาไว้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๑ ชุด อำเภอหรือกิ่งอำเภอ ๑ ชุด จังหวัด ๑ ชุด และให้จังหวัดส่งให้กรมที่ดิน ๑ ชุด ถ้าที่ดินแปลงใด ยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ให้ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันตามกฎหมายดำเนินการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป สำหรับที่ดินสาธารณประโยชน์ที่ได้จัดทำทะเบียนไว้แล้ว ก่อนระเบียบนี้ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการขอคัดมาเก็บไว้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๑ ชุด

ที่ดินนอกจากที่กล่าวไว้ในวรรคหนึ่ง ให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอท้องที่

อนึ่ง ทางสาธารณประโยชน์หรือทางน้ำสาธารณะที่ไม่ใช่ทางหลวงตามกฎหมาย ว่าด้วยทางหลวงหรือทางที่กฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมายสำรวจจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์ไว้เป็นหลักฐานด้วย

ข้อ ๘ การใช้ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามข้อ ๔ ทบวงการเมืองผู้ขอใช้จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด และจะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อน จึงจะเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวได้

ข้อ ๙ การถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา ๘ วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ทบวงการเมืองผู้ขอถอนสภาพจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ข้อ ๑๐ การเปลี่ยนสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการใช้ประโยชน์อย่างหนึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่งให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ข้อ ๑๑ การจำหน่ายทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์

เมื่อได้มีการถอนสภาพตามประมวลกฎหมายที่ดิน หรือกฎหมายอื่น ให้ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษา จัดการจำหน่ายทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์และคืนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ตามวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ข้อ ๑๒ การชี้แจงรายละเอียดข้อเท็จจริงแก่หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามข้อ ๔ เป็นต้นว่า ประวัติความเป็นมา ที่ตั้ง ขอบเขต สภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหา

(๑) กรณีที่ดินตามข้อ ๔ (๑) ให้เป็นหน้าที่ของทบวงการเมืองตามข้อ ๕ (๑)

(๒) กรณีที่ดินตามข้อ ๔ (๒) ให้เป็นหน้าที่ส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลรักษาตามข้อ ๕ (๒)

ข้อ ๑๓ ให้อธิบดีกรมที่ดินเป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔

(ลงชื่อ) **สมบัติ อุทัยสาง**

(นายสมบัติ อุทัยสาง)

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับประกาศทั่วไป เล่ม ๑๑๘ ตอนพิเศษ ๔๓ ง วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๔๔

(สำเนา)

ประกาศกระทรวงมหาดไทย

เรื่อง กำหนดบริเวณที่หวงห้ามตามมาตรา ๙ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๙ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ให้ยกเลิกประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดเขตหวงห้ามที่เขาหรือภูเขา ตามความในมาตรา ๙ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ลงวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๔๙๙ และประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดเขตแม่น้ำ ลำคลอง เป็นเขตหวงห้ามตามมาตรา ๙ (๒) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ลงวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๑๕

ข้อ ๒ ให้บริเวณดังต่อไปนี้ ทุกแห่ง ทุกจังหวัด เป็นบริเวณที่หวงห้าม ห้ามมิให้บุคคลใดทำด้วยประการใดให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

(๑) บริเวณที่เขาหรือภูเขา และปริมณฑลรอบที่เขาหรือภูเขา ๔๐ เมตร

(๒) บริเวณแม่น้ำและลำคลอง

(๓) ที่ดินของรัฐ นอกจาก (๑) และ (๒) ซึ่งมิได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองเฉพาะบริเวณที่เป็น ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย

ประกาศ ณ วันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

ประเทือง กีรติบุตร
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(๙๗ ว.ง. ๑๙๗๕ ตอนที่ ๗๓ (แผนกราชกิจจา) ลงวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๒๓)

(สำเนา)

คำสั่ง ที่ ๔๗๒/๒๕๑๕

เรื่อง การจัดที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมือง

โดยที่เห็นเป็นการสมควรแก้ไขระเบียบปฏิบัติว่าด้วยการจัดที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมือง ซึ่งออกตามความในมาตรา ๘ วรรค ๓ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินให้เหมาะสมรัดกุมยิ่งขึ้น จึงให้ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๙๔/๒๔๙๙ ลงวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๔๙๙ และให้ถือปฏิบัติดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ก. สำหรับส่วนกลาง เมื่อทบวงการเมืองใดประสงค์จะขอนำที่ดินของรัฐแห่งใดไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในราชการ ให้ชี้แจงเหตุผลความจำเป็นในการขอนำที่ดินขึ้นทะเบียนที่ตั้งของที่ดินและอาณาบริเวณกำหนดเวลาที่จะขึ้นทะเบียนพร้อมด้วยแผนที่แสดงเขตที่ดินขอขึ้นทะเบียน ไปยังกระทรวงมหาดไทย การทำแผนที่แสดงเขตที่ดินที่จะขอขึ้นทะเบียน ถ้าได้มีแผนที่ภูมิประเทศของกระทรวงกลาโหม หรือแผนที่ระวางของกรมที่ดิน ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องสำรวจรังวัดจัดทำแผนที่ใหม่ เพียงแต่สำเนาหรือย่อส่วนและขีดเส้นกันขอบเขตของเนื้อที่ดินที่จะขอขึ้นทะเบียนลงในแผนที่ให้แน่นอนชัดเจนก็เพียงพอ ถ้าไม่มีแผนที่ดังกล่าว ต้องดำเนินการสำรวจทำแผนที่สังเขปด้วย และเพื่อความสะดวกและการประหยัดในการจัดทำแผนที่ ให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ขนาดของแผนที่ การใช้ขนาดให้พอเหมาะที่จะนำลงในราชกิจจานุเบกษา

(๒) แสดงเส้นเขตที่จะขึ้นทะเบียน เป็นเครื่องหมายหรือเส้นหนักให้ชัดเจน และแสดงเขตติดต่อข้างเคียงโดยรอบ

(๓) ถ้ามีบุคคลหรือทบวงการเมืองครอบครองทำประโยชน์อยู่ในที่นั้นบ้างแล้ว ก็ให้แสดงรายการนั้น ๆ ลงในแผนที่ด้วย

ข. สำหรับส่วนภูมิภาค เมื่อทบวงการเมืองใด เช่น เทศบาล ฯลฯ ประสงค์จะขอนำที่ดินของรัฐแห่งใดไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในราชการ ก็ให้ดำเนินการเช่นเดียวกับข้อ ก.

ข้อ ๒ เมื่อกระทรวงมหาดไทยได้รับรับเรื่องราวการขอขึ้นทะเบียนที่ดินตามข้อ ๑ แล้ว ให้ส่งเรื่องให้จังหวัดดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) สอบสวนให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา ที่ตั้ง เขตและพื้นที่ของที่ดินแปลงนั้นโดยละเอียดว่าเป็นที่ดินประเภทใด

(๒) ประกาศเขตที่ดินจะนำขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมืองให้หน่วยราชการและประชาชนทราบมีกำหนด ๓๐ วัน ถ้ามีผู้ใดแย้งคัดค้านให้สอบสวนให้ปรากฏในสำนวนด้วย

(๓) ตรวจสอบว่า ที่ดินดังกล่าวอยู่ในเขตซึ่งคณะกรรมการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินประกาศเป็นเขตป่าไม้ถาวรหรือไม่ เพียงใด

(๔) ประสานงานไปยังผู้บังคับการจังหวัดทหารบกซึ่งที่ดินตั้งอยู่เพื่อพิจารณาว่าจะขัดข้องในด้านยุทธศาสตร์หรือไม่ เพียงใด

(๕) ตรวจสอบว่า มีผู้ครอบครองทำประโยชน์อย่างใด ในบริเวณที่ดินตอนใดเป็นการชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้ามีผู้ครอบครองให้แสดงให้ปรากฏในแผนที่ด้วย

เสร็จแล้วให้จังหวัดรวบรวมเรื่องราวและเอกสารทั้งหมดพร้อมด้วยความเห็น คืนไปให้กระทรวงมหาดไทย

ข้อ ๓ เมื่อได้มีการอนุมัติให้นำที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงกรมการเมืองใดแล้ว ให้จังหวัดและกรมที่ดินจัดทำทะเบียนการครอบครองที่ดินประเภทนี้ โดยใช้สมุดเบอร์ ๒ ตามแบบตัวอย่างท้ายคำสั่งนี้ ลงรายการไว้เป็นหลักฐานโดยแยกสารบัญเป็นรายกระทรวง ถ้าได้มีการจัดทำทะเบียนดังกล่าวไว้ก่อนแล้ว ก็ให้ใช้ทะเบียนนั้นลงรายการต่อไป

ข้อ ๔ เมื่อได้ดำเนินการตามข้อ ๓ แล้ว ให้ประกาศการนำที่ดินขึ้นทะเบียนเป็นของทบวงการเมืองนั้นลงในราชกิจจานุเบกษา และ ณ ที่ว่าการอำเภอและจังหวัดด้วย

ข้อ ๕ ถ้าปรากฏว่า ที่ดินที่นำขึ้นทะเบียนเป็นที่ดินในบริเวณที่มีระวางแผนที่เพื่อการออกโฉนดหรือระวางรูปถ่ายเพื่อการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ให้นำรูปแผนที่ที่ดินนำขึ้นทะเบียนลงในระวางแผนที่หรือระวางรูปถ่ายทางอากาศนั้นด้วย

ข้อ ๖ โดยเหตุที่การขึ้นทะเบียนที่ดินย่อมจะเกี่ยวกับประโยชน์ได้เสียของราษฎร ฉะนั้นเพื่อให้ราษฎรได้ทราบเขตที่ดินที่ขอนำขึ้นทะเบียนว่า ตั้งอยู่ ณ ที่ใดแน่นอน ให้จังหวัดจัดทำแผ่นป้าย และปักหลักเขตไว้ให้ประชาชนทราบด้วย

ข้อ ๗ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันเนื่องจากการดำเนินการในเรื่องนี้ ถ้าเป็นกิจการของทบวงการเมืองใดให้จ่ายจากเงินในงบประมาณของทบวงการเมืองนั้น

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

กระทรวงมหาดไทย
สั่ง ณ วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๕
(ลงชื่อ) **พ่วง สุวรรณรัฐ**
(นายพ่วง สุวรรณรัฐ)
ปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้ใช้อำนาจของ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(หมายเหตุ เวียนโดยหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๖๐๔/ว. ๒๐๕๗๙ ลงวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๑๕)

คำสั่งกระทรวงมหาดไทย

ที่ ๑๒/๒๕๔๓

เรื่อง มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา และดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติ ของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดิน

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่ง ที่ ๖๓๙/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๔๐ เรื่อง มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน นั้น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ดังกล่าวข้างต้น และมีคำสั่งมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ดังนี้

(๑) กรุงเทพมหานคร	ภายในเขตกรุงเทพมหานคร
(๒) จังหวัด	ภายในเขตจังหวัดแต่นอกเขตเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัด นั้น
(๓) เมืองพัทยา	ภายในเขตเมืองพัทยา
(๔) เทศบาล	ภายในเขตเทศบาล นั้น ๆ
(๕) องค์การบริหารส่วนตำบล	ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล นั้น ๆ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๓

(นายวัฒนา อัศวเหม)
รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ปฏิบัติราชการแทน
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(สำเนา)

ที่ ๔๗๓/๒๔๘๖ กระทรวงมหาดไทย

๑๙ ตุลาคม ๒๔๘๖

เรื่อง ให้จัดหาที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน

จาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ถึง คณะกรรมการจังหวัด ทุกจังหวัด

ด้วยได้รับหนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ ม. ๗๒๘๔/๒๔๘๖ ลงวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๔๘๖ แจ้งคำสั่งพนะท่านนายกรัฐมนตรีว่า สมควรจัดหาสถานที่ทำเปนที่สาธารนะไว้กลางตำบล และหมู่บ้าน ตำบนละประมาณ ๕๐ ไร่ และประจำหมู่บ้านประมาณหมู่บ้านละ ๒๕ ไร่ โดยให้ทำฉะเพาะที่หยู่นอกเขตเทศบาล ทั้งนี้ให้พยายามขอร้องหรือเกนแรงราสดรจัดทำขึ้น เพราะย่อมเปนประโยชน์แก่ราสดรเอง ถ้าต้องการใช้เงิน ก็ให้ใช้เงินบำรุงท้องที่จัดซื้อและให้แล้วเส็ดพายในปี ๒๔๘๖

โดยที่การจัดที่สาธารนะประจำตำบนและหมู่บ้านตามที่พนะท่านนายกรัฐมนตรีกรุนาสั่งให้จัดทำขึ้น ก็เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและเพื่อประโยชน์แก่ราสดรเหล่านั้นเอง คนะกรรมการจังหวัดและคนะกรมการอำเพอ จะต้องพยายามรับสนองให้การได้สำเร็จลุล่วงไปตามความปราถนาดีของพนะท่านนายกรัฐมนตรี จิงหยู่ใน ภูมิประเทศบางแห่งอาดไม่มีที่รกร้างว่างเปล่า หรือสถานที่อันเหมาะสมแก่การนี้ ซึ่งกะทรวงมหาดไทยก็ได้ระลึกถึง อยู่แล้ว แต่เพราะเหตุที่การจัดให้มีที่สาธารนะประจำตำบนและหมู่บ้านดังกล่าวย่อมจะยังคุนประโยชน์อันยิ่งใหย่ จึงชอบที่คระกรมการจังหวัด คนะกรมการอำเพอจะได้พยายามขมักขะเม่นฟันฝ่าอุปสัคซึ่งจำพึงมีเพื่อให้กิจการนี้ สำเหร็ดลุล่วงผลไปให้จงได้ โดยให้ปฏิบัติตามหลักการดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ วิธีการได้มาซึ่งที่ดิน

๑. ให้สำรวดทุกหมู่บ้านและตำบนว่า มีที่ดินซึ่งได้สงวนหวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ใด ๆ บ้างหรือไม่ ถ้ามีและไม่เปนการขัดข้องประการใดแล้ว ก็ให้กันสถานที่นั้น ๆ เพื่อจัดเปนที่สาธารนะประจำตำบนหรือหมู่บ้าน

๒. หมู่บ้านหรือตำบนใด มีที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเปนสาธารนะสมบัติของแผ่นดิน ทั้งมีลักษนะ เหมาะสมแก่การที่จะจัดเปนที่สาธารนะดังกล่าว ก็ให้รีบรายงานชี้แจงไปยังกะทรวงมหาดไทยเพื่อจะได้ออก กดหมายหวงห้ามไว้

๓. พยายามชี้ชวนชักนำให้ราสดรได้เล็งเห็นถึงคุณประโยชน์ส่วนรวมและขอร้องให้เสียสละ ประโยชน์ส่วนตัวโดยยินยอมยกที่ดินให้เปนที่สาธารนะประจำหมู่บ้านหรือตำบนแล้วแต่กรณี และในการปติบัติ เช่นว่านี้จะใช้วิธีแลกเปลี่ยน กล่าวคือ อนุญาตให้ราสดรจับจองที่ดินรกร้างว่างเปล่าเพื่อเปนการทดแทนกับที่ดิน ซึ่งยกให้ก็ได้

๔. เมื่อไม่มีวิธีอื่นใดแล้ว จึงให้ใช้เงินช่วยบำรุงท้องที่จัดซื้อและถ้าจำเปนเพื่อให้สำเหร็ดผลไป โดยเร็วจะบอกบุญเรี่ยไรเงินจากราสดรเข้าสมทบด้วยก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องเปนไปด้วยความสมัครใจของราสดร

การจัดที่สาธารนะดั่งกล่าวในข้อ ๑ จะต้องพยายามให้ได้เนื้อที่สาธารนะสำหรับตำบลประมาณ ๕๐ ไร่ และหมู่บ้านประมาณ ๒๕ ไร่ หากจะน้อยไปบ้าง หรือไม่อาจจะจัดตรงกลางตำบน หมู่บ้านก็ได้ ก็ให้บันทึก เหตุผลและความจำเปนไว้เปนหลักฐาน

ข้อ ๒ การจัดที่สาธารณะประจำตำบลหรือหมู่บ้าน

เมื่อได้ที่ดินตามความประสงค์แล้ว ให้รีบดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. ปักหลักเขตหรือปลูกต้นไม้เปนรั้วโดยรอบ

๒. มีประตูเข้า ๔ ทาง

๓. จัดการถดดินเป็นคันกั้นน้ำ หรือถมให้สูงพ้นน้ำได้ก็ยิ่งดี

การจัดทำให้ขอความร่วมมือหรือเกนแรงงานราสดรในหมู่บ้านหรือตำบลนั้น ๆ เองจัดทำขึ้น

ข้อ ๓ การทำป้ายบอกชื่อที่สาธารนะประจำตำบลหรือหมู่บ้าน

เพื่อความเปนระเบียบเรียบร้อยและเปนแบบเดียวกัน

๑. ที่สาธารนะประจำตำบนและหมู่บ้านทุกแห่งต้องมีป้ายบอกเชื่อ ป้ายให้ทำด้วยไม้ขนาดกว้าง ๖๕ เซนติเมตร ยาว ๒.๐๐ เมตร โดยพื้นทาสีดำ เขียนอักสรด้วยสีขาว มีขนาดโตพอสมควรเพื่อให้เหนได้แต่ระยะไกล

๒. ให้เขียนข้อความที่ป้ายว่า "ที่สาธารนะประจำตำบน (ออกชื่อ) หรือที่สาธารนะประจำหมู่บ้าน (ออกชื่อ) แล้วแต่กรณี

ค่าใช้จ่ายในการนี้ ให้ใช้จ่ายเงินบำรุงท้องที่ หรือจะเรี่ยไร แล้วแต่จะพิจารณาเห็นสมควน

ข้อ ๔ การจัดขึ้นทะเบียน

เมื่อได้ดำเนินการจัดตั้งที่สาธารนะประจำตำบนและหมู่บ้านขึ้นนะที่ใดแล้ว ให้จัดทำทเบียนแยกเปนรายหมู่บ้าน ตำบน และอำเพอ แล้วให้รักสาทเบียนนี้ไว้ที่อำเพอและจังหวัด

ในทเบียนนั้นให้ปรากดข้อความว่า ที่สาธารนะนั้นตั้งหยู่นะที่ใด มีเนื้อที่เท่าใด อานาเขตติดต่อกับอะไรและเหตุที่ได้มาตลอดจนการปฏิบัติจัดทำไปแล้วครบถ้วนตามคำสั่งนี้หรือไม่

อนึ่ง เมื่อได้จัดทำทะเบียนดั่งกล่าวแล้ว ให้รวบยอดส่งกะซวงให้ซาบว่าในอำเพอใดมีที่สาธารนะประจำตำบนหมู่บ้านเท่าใด และที่ยังไม่ได้จัดให้มีขึ้นเท่าใด เพราะเหตุใด

ทั้งนี้ หวังว่าคนะกรมการจังหวัดและคนะกรมการอำเพอจะได้พยายามดำเนินการในเรื่องนี้ให้ลำเหร็ดลุล่วงไปเปนหย่างดีที่สุด และเมื่อได้จัดการไปแล้วได้ผลหรือมีข้อขัดข้องรายงานไปให้กะซวงมหาดไทยซาบพายในวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๘๖ กะซวงมหาดไทยจะคอยฟังรายงานนี้ด้วยความเอาใจใส่

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) ม. พรหมโยธี

(พล.ท. มังกร พรหมโยธี)

(สำเนา)

ที่ ๑๘๕๐/๒๔๙๙ กระทรวงมหาดไทย

๒๔ มกราคม ๒๔๙๙

เรื่อง ที่ดินสาธารณะประจำตำบล

เรียน ผู้ว่าราชการภาค ทุกภาค ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๕๒/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๙๑

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้เคยสั่งให้จังหวัดและอำเภอดำเนินการจัดหาที่ดินไว้หมู่บ้านละอย่างน้อย ๒๔ ไร่ และตำบลละอย่างน้อย ๕๐ ไร่ เพื่อไว้เป็นที่สาธารณะและประจำตำบลและหมู่บ้าน นั้น

กระทรวงมหาดไทยใคร่ขอความเข้าใจมาว่า การที่ให้จังหวัด อำเภอ จัดหาที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้านก็เพื่อจัดเป็นสนามกีฬาหรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ทำนองสนามหลวงของจังหวัดพระนครตามนัยที่ได้เคยชี้แจงมาแล้ว ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๕๒/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๙๑ บัดนี้ปรากฏว่าบางจังหวัดได้อนุญาตให้หน่วยราชการอื่นเข้าไปปลูกสร้างที่ทำงานก่อนได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย และบางแห่งก็ปรากฏว่าหน่วยราชการอื่นเข้าปลูกสร้างสำนักงานโดยพลการหรือปล่อยให้ราษฎรเข้ายึดถือสิทธิ โดยจังหวัดและอำเภอมิได้ตรวจตราดูแลเพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดหรือหน่วยราชการใดเข้าไปใช้สิทธิในที่ดินดังกล่าวนั้น ฉะนั้นให้จังหวัดและอำเภอจัดเจ้าหน้าที่คอยตรวจตราดูแลอย่าให้บุคคลใดหรือหน่วยราชการใดเข้าไปใช้สิทธิในที่ดินนั้นก่อนที่จะได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย และโดยที่การได้มาของที่ดินดังกล่าวแต่ละจังหวัดได้จัดหามาได้โดยมิใช่ทางภาษีอากรหรือโดยอำนาจกฎหมายหรือจากทรัพย์สินของกระทรวงการคลัง จึงถือว่าเป็นทรัพย์สินส่วนจังหวัด และปรากฏว่าหลายจังหวัดได้จัดหาที่ดินดังกล่าวไว้แล้ว แต่ยังมิได้จัดทำหลักฐานการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ให้เรียบร้อย เมื่อปรากฏว่าราษฎรรุกล้ำเข้าถือสิทธิ อาจทำให้ขาดหลักฐานอ้างอิงได้ จึงให้จังหวัดดำเนินการให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินดังกล่าวแล้วให้ถูกต้องตามประมวลกฎหมายที่ดินต่อไป แล้วขึ้นทะเบียนเป็นทรัพย์สินของจังหวัด ทั้งนี้ เมื่อได้ดำเนินการไปแล้วประการใดแจ้งให้กระทรวงมหาดไทยทราบต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) **รามราชภักดี**

(พระยารามราชภักดี)

ปลัดกระทรวงมหาดไทย

(สำเนา)

ที่ มท ๐๔๐๙/ ว ๑๐๔

กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๒๖ มกราคม ๒๕๒๗

เรื่อง การจัดทำแนวเขตและแผนที่สังเขปในที่ดินสาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

อ้างถึง ๑. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๘๕๐/๒๔๙๙ ลงวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๔๙๙
๒. หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๓๐๙/๑๐๙๖๕๘ ลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๕

ตามที่กรมการปกครองได้แจ้งให้จังหวัดสั่งให้อำเภอดำเนินการสำรวจที่ดินประจำตำบลและหมู่บ้านที่หาไว้เพื่อเป็นที่สาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน สำหรับจัดเป็นสนามกีฬา หรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งได้ปรากฏว่าบางท้องที่ยังไม่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐานทำให้ราษฎรบุกรุกที่ดินประเภทนี้ เมื่อจะดำเนินการตามกฎหมายก็จะตั้งข้อต่อสู้เรื่องสิทธิครอบครองทำให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างรัฐกับราษฎรอยู่เป็นประจำดังรายละเอียดแจ้งแล้ว นั้น

กระทรวงมหาดไทยพิจารณาเห็นว่า ในปัจจุบันที่ดินสาธารณะดังกล่าวข้างต้นส่วนใหญ่ยังไม่ได้ดำเนินการปักหลักแสดงแนวเขต และไม่มีแผ่นป้ายที่มีข้อความแสดงว่า เป็นที่ดินสาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้านไว้ ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบหลักฐานแนวเขตที่ดินในการที่จะไม่ให้ราษฎรบุกรุกที่ดินที่หวงห้ามไว้ได้ และเป็นการยากที่จะดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงได้โดยถูกต้อง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้จังหวัดดำเนินการ ดังนี้

๑. ให้อำเภอดำเนินการปักหลักแสดงแนวเขตให้ชัดเจน พร้อมทั้งจัดทำแผ่นป้ายโดยมีข้อความในแผ่นป้ายว่า "ที่สาธารณะประจำตำบล....." (ระบุชื่อ) หรือ "ที่สาธารณะประจำหมู่บ้าน....." (ระบุชื่อ) แล้วแต่กรณี ขนาดของป้ายควรจะมีความกว้างประมาณ ๖๕ เซนติเมตร ยาว ๒.๐๐ เมตร สีพื้นของป้ายและตัวอักษรควรใช้สีสุภาพ ขนาดตัวหนังสือโตพอสมควร ดูแล้วสวยงาม

๒. ให้อำเภอจัดทำแผนที่สังเขปที่ดินสาธารณะประจำตำบลหมู่บ้านขึ้น โดยมีขนาดของแผนที่พอสมควร (ประมาณ ๑ หน้ากระดาษโรเนียว) จำนวน ๔ ชุด โดยเก็บไว้ที่ที่ว่าการอำเภอ ๑ ชุด ที่จังหวัด ๑ ชุด และส่งให้กระทรวงมหาดไทย ๒ ชุด

๓. ให้อำเภอสำเนาทะเบียนที่ดินสาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน ส่งให้กระทรวงมหาดไทยจำนวน ๒ ชุด หากอำเภอใดยังไม่ได้จัดทำทะเบียนก็ให้รีบดำเนินการจัดทำทะเบียนขึ้นโดยเร็ว และเมื่อจัดทำทะเบียนแล้วนำสำเนาส่งให้จังหวัดเก็บ จำนวน ๑ ชุด ส่งให้กระทรวงมหาดไทย จำนวน ๒ ชุด

๔. เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยไม่มีงบประมาณเพื่อการนี้แต่เห็นว่าเป็นเรื่องที่ราษฎรจะได้รับประโยชน์เอง จึงขอให้อำเภอดำเนินการโดยขอความร่วมมือจากราษฎรในลักษณะโครงการประชาอาสา

๕. ให้จังหวัดถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องดำเนินการโดยจริงจัง และรีบด่วนเพื่อที่กระทรวงมหาดไทยจะได้เสนอเรื่องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องออกหนังสือสำคัญที่เกี่ยวกับที่ดินประเภทนี้ให้ถูกต้องต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดดำเนินการ ผลเป็นประการใด รายงานให้กระทรวงมหาดไทยทราบทุกระยะด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) **พิศาล มูลศาสตรสาทร**

(นายพิศาล มูลศาสตรสาทร)

ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง
กองปกครองท้องที่
โทร. (๐๒) ๒๒๒๙๙๘๘๘

ลักษณะและโครงสร้างหลักเขตที่สาธารณประโยชน์

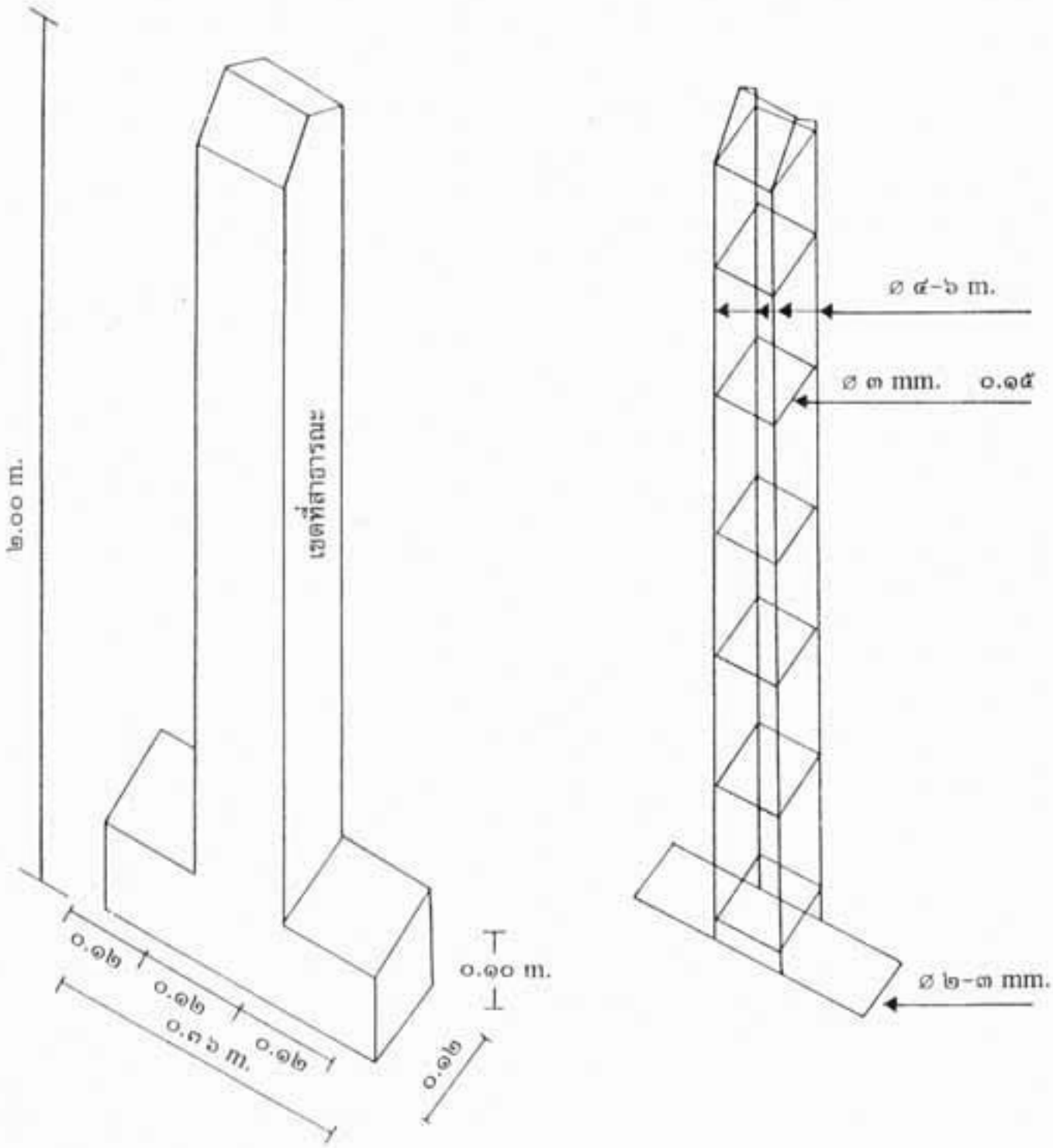

อัตราส่วนผสมของคอนกรีต ๑ : ๒ : ๔

ทะเบียนที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
(ที่ดินสาธารณะประจำตำบลและหมู่บ้าน)
อำเภอ.....จังหวัด.....

ชื่อที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน	ตั้งอยู่หมู่ตำบล	อาณาเขตทิศ.....จุดแต่ละด้านยาวเท่าใด				เนื้อที่ไร่ งาน ตารางวา	ผู้ใดประกาศหวงห้าม เมื่อ วัน เดือน ปี	สภาพและประวัติความเป็นมา	ใช้ประโยชน์อย่างใด	นายอำเภอลงชื่อ วัน เดือน	หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง						ถอนสภาพหรือโอนให้เอกชน		หมายเหตุ
		เหนือ	ใต้	ออก	ตก						เลขที่	ลงวัน เดือน ปี	เนื้อที่			นายอำเภอลงชื่อ ว.ด.ป.	เหตุใด	เมื่อใด	
													ไร่	งาน	ตารางวา				

ที่ มท ๑๒๐๒/๒๐๗๔

กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๑๘ สิงหาคม ๒๕๓๖

เรื่อง ขอให้สงวนที่ไว้ใช้ในอนาคต

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายละเอียดพื้นที่ใช้สอยที่จะสงวนประเภทต่าง ๆ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกระทรวงมหาดไทยได้รับแจ้งจากสำนักผังเมืองว่า ปัจจุบันนี้ชุมชนชนบทเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้นจากผลการพัฒนาเศรษฐกิจที่เจริญรุดหน้าด้วยดีมาเป็นลำดับ สภาพการตั้งถิ่นฐานหรือชุมชน ทั้งในระดับเมืองและชนบทมีความหนาแน่นมากขึ้น เขตพื้นที่ชุมชนเริ่มแผ่วงกว้างกว่าขนาดแรกเริ่ม ก่อให้เกิดความขาดแคลนพื้นที่ใช้สอยสำหรับสาธารณะ กิจการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และกิจการของรัฐดังปรากฏในหลายพื้นที่ว่า เกิดปัญหาการจัดหาสถานที่ในการจัดสร้างสวนสาธารณะ สนามกีฬา สถานที่ราชการ โรงพยาบาล สถานีขนส่ง ที่บำบัดน้ำเสีย ที่ทิ้งขยะ ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาชนบทโดยมุ่งสร้างความเจริญแก่ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น เพื่อบรรเทาปัญหาของเมืองใหญ่ที่เกิดขึ้นนานัปการ

กระทรวงมหาดไทยพิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อเป็นการสนองนโยบายรัฐบาลและให้ถูกหลักวิชาการผังเมือง จึงเห็นสมควรให้จังหวัดดำเนินการสงวนที่ใช้สอยสำหรับสาธารณะ กิจการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และกิจการของรัฐในชุมชนที่เริ่มก่อตัวขึ้น ตามรายละเอียดที่แนบ เพื่อรองรับประชากรในอนาคตอย่างน้อย ๕๐ ปี โดยสำนักผังเมืองจะเป็นผู้ให้คำแนะนำตามหลักวิชาการแก่จังหวัดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และถือปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

ร้อยตรี

(เบญจกุล มะกะระธัช)
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

สำนักผังเมือง
กองจัดโครงการและประเมินผล
โทร. ๒๔๕๙๙๖๑-๒
โทรสาร ๒๔๖๐๑๘๐

รายละเอียดการสงวนที่ไว้ใช้ในอนาคต

๑. ศูนย์ราชการ	ระดับจังหวัด (หลัก) ไม่ต่ำกว่า ๔๐ ไร่ ระดับจังหวัด (รอง) ไม่ต่ำกว่า ๒๐ ไร่ ระดับอำเภอ ไม่ต่ำกว่า ๗๕ ไร่ ระดับตำบล ไม่ต่ำกว่า ๑๕ ไร่ (ให้เป็นไปตามหลักการ และแนวทางดำเนินงานจัดวางผังแม่บทศูนย์ราชการส่วนภูมิภาคของกระทรวงมหาดไทย ตามคำสั่งกระทรวงฯ ที่ ๘๖/๒๕๓๓)
๒. สวนสาธารณะ	ระดับจังหวัดไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ไร่ สวนป่า ๑,๐๐๐ ไร่ ระดับอำเภอ ๕๐ ไร่ ระดับตำบล ๒๐ ไร่
๓. สนามเด็กเล่น	๑.๒ ไร่/๑,๐๐๐ คน
๔. สนามกีฬา	ระดับจังหวัด ไม่ต่ำกว่า๖๐ไร่ ระดับอำเภอไม่ต่ำกว่า ๑๕ ไร่ ความกว้างไม่น้อยกว่า ๑๒๐ เมตร (เป็นที่ราบ น้ำท่วมไม่ถึง ที่ดินอยู่ในแนวยาวตามแนวทิศเหนือ-ใต้)
๕. โรงพยาบาล	โรงพยาบาลชุมชนขนาด ๓๐-๙๐ เตียง ไม่ต่ำกว่า ๒๕ ไร่ สถานีอนามัยตำบลไม่ต่ำกว่า ๒ ไร่
๖. สถานีขนส่ง	ชั้น ๑ ไม่ต่ำกว่า ๑๐ ไร่ ชั้น ๒ ไม่ต่ำกว่า ๗ ไร่ ชั้น ๓ ไม่ต่ำกว่า ๕ ไร่
๗. ที่บำบัดน้ำเสีย	๒ ไร่/๑,๐๐๐ คน หลักเกณฑ์ : ๑. ตั้งอยู่ต่ำกว่าระดับปกติของชุมชน ๒. อยู่ใต้ทางน้ำที่ใช้บริโภคของชุมชน
๘. ที่ทิ้งขยะแบบฝังกลบ	๒.๕ ไร่/๑,๐๐๐ คน หลักเกณฑ์ : ๑. อยู่ใต้ทิศทางลมที่พัดผ่านชุมชน ๒. อยู่ห่างจากชุมชนไม่น้อยกว่า ๕ กม. ๓. ระดับน้ำใต้ดินลึกไม่น้อยกว่า ๖ ม.
๙. ที่สาธารณประโยชน์อื่น	เพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรในอนาคต ๕๐ ปีข้างหน้า ๘๐ไร่/๑,๐๐๐ คน

ทั้งนี้ พื้นที่ที่สงวนบางประเภทควรมีการคาดประมาณว่าประชากรในอนาคต (๕๐ ปี) จะมีจำนวนเท่าใด โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่ประชาชนในชุมชนนั้นจะได้รับบริการอย่างสะดวก อาทิเช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น

ที่ มท ๐๓๑๑.๑/ว ๑๗๗๖

กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๙ มิถุนายน ๒๕๓๗

เรื่อง การจัดหาที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน และการออกหนังสือสำคัญที่หลวง

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

อ้างถึง ๑. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๔๗๓/๒๔๘๖ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๘๖

๒. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๐๔๐๙/ว ๑๐๔ ลงวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๒๗

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสำรวจที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน จำนวน ๑ ชุด

ตามที่กระทรวงมหาดไทย ได้สั่งการให้ทุกจังหวัดและทุกอำเภอ ดำเนินการจัดหาที่ดินไว้เป็นที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน ตำบลละอย่างน้อย ๕๐ ไร่ หมู่บ้านละอย่างน้อย ๒๕ ไร่ สำหรับจัดเป็นสนามกีฬาหรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือใช้เป็นประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจส่วนรวม นั้น

กระทรวงมหาดไทยพิจารณาเห็นว่า ในปัจจุบันที่ดินสาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน ที่ได้จัดหาไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ นั้น บางอำเภอยังไม่ได้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญที่หลวงไว้เป็นหลักฐาน เมื่อมีปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน และอำเภอจะดำเนินการตามกฎหมาย ผู้บุกรุกก็จะตั้งข้อต่อสู้เรื่องสิทธิครอบครองทำให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างรัฐกับราษฎรอยู่เป็นประจำ และที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้านบางแปลง ได้ให้ส่วนราชการต่าง ๆ ครอบครองใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ตำบล หมู่บ้าน ที่เคยมีที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้านจึงไม่มีที่สาธารณะไว้สำหรับให้ประชาชนใช้ร่วมกัน รวมทั้งกระทรวงมหาดไทย ได้จัดตั้งหมู่บ้านตำบล เป็นประจำทุกปี แต่จังหวัดและอำเภอมิได้พิจารณากำหนดให้มีที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงให้ทุกจังหวัดดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. ให้ทุกอำเภอและกิ่งอำเภอ สำรวจว่ามีที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้านแปลงใดที่ยังมิได้ดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ก็ให้รีบดำเนินการออกหนังสือสำคัญที่หลวงเสียให้ถูกต้อง โดยให้อำเภอมอบหมายให้สำนักงานที่ดินอำเภอเป็นเจ้าของเรื่องในการออกหนังสือสำคัญที่หลวง

๒. มอบหมายให้ ทุกอำเภอและกิ่งอำเภอสำรวจว่ามีหมู่บ้านใด และตำบลใด ที่ยังไม่มีที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน หรือเคยมีแต่ได้ให้ส่วนราชการอื่นครอบครองใช้ประโยชน์แล้ว ก็ให้ตำบลหมู่บ้านนั้นจัดหาที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้านขึ้นใหม่ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ วิธีการจัดหา ให้เป็นไปตามนัยหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๔๗๓/๒๔๘๖ ลงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๘๖

๓. ให้ทุกอำเภอและกิ่งอำเภอสำรวจที่สาธารณะประจำตำบล หมู่บ้าน แยกเป็นรายหมู่บ้าน ตำบล ตามแบบที่ส่งมาพร้อมนี้ แล้วส่งแบบสำรวจดังกล่าวให้กระทรวงมหาดไทย จำนวน ๔ ชุด ภายในวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๓๗

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายชัยวัฒน์ หุตะเจริญ)
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง
สำนักบริหารการปกครองท้องที่
โทร. (๐๒) ๒๒๑๙๑๒๑,๒๒๒๙๘๘๘
โทรสาร (๐๒) ๒๒๑๔๘๔๐

(สำเนา)

ที่ ๘๐๖/๒๔๙๗ กระทรวงมหาดไทย

๑๓ มกราคม ๒๔๙๗

เรื่อง การดูแลรักษาที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

เรียน ผู้ว่าราชการภาค ทุกภาค

แจ้งความมายัง ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

อนุสนธิหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๓๘/๒๔๙๖ ลงวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๙๖ แจ้งมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๖ เรื่อง การดูแลรักษาที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มาเพื่อทราบและถือปฏิบัติ นั้น

บัดนี้ ได้รับหนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ น.ว. ๒๒๖/๒๔๙๖ ลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๔๙๖ แจ้งว่า ในคราวประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๙๖ คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นว่า ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินบางแห่งได้ถูกเอกชนเข้ายึดครองเป็นกรรมสิทธิ์ โดยพนักงานเจ้าหน้าที่บางคนได้ทำการช่วยเหลือจนผิดหน้าที่ เป็นการฝ่าฝืนคำสั่ง และระเบียบแบบแผนของทางราชการรวมทั้งการอนุญาตหรือละเลยไม่ว่ากล่าวเมื่อผู้ครอบครองที่ดินได้ปลูกสร้างอาคารออกไปล้ำแนวโฉนดและรุกล้ำทางสาธารณะด้วย ทำให้ผู้ครอบครองที่ดินอาจได้รับโฉนดไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อป้องกันการยึดครองดังกล่าวแล้ว คณะรัฐมนตรี จึงลงมติว่า ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ให้กำชับกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงที่ครอบครองสั่งให้เจ้าหน้าที่ดูแลรักษาไม่ให้ผู้ใดบุกรุกเข้าครอบครองเป็นอันขาด

กระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาแล้ว ขอชี้แจงว่าเรื่องเกี่ยวกับที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินดังกล่าวนั้น กระทรวงมหาดไทยได้เคยสั่งกำชับให้ภาค และจังหวัดกวดขันเจ้าหน้าที่ให้คอยระมัดระวังดูแลรักษาให้มีสภาพคงอยู่ด้วยดีเสมอมา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๙๕ มาตรา ๓๗ (๔) ก็ได้บัญญัติให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีหน้าที่คุ้มครองรักษาที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ด้วยแล้ว แต่ก็ยังปรากฏว่า ที่ดินประเภทนี้ถูกราษฎรบุกรุกเข้าครอบครองถือกรรมสิทธิ์หรือกีดกันเอาเป็นอาณาประโยชน์เฉพาะตัว อันเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ น่าจะเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามบทกฎหมาย และระเบียบแบบแผนที่กระทรวงมหาดไทยได้เคยสั่งการมาให้ถือปฏิบัติ ฉะนั้น จึงขอข้อมความเข้าใจมาเพื่อให้ภาคและจังหวัดได้สั่งกำชับเจ้าหน้าที่ให้ระมัดระวังการปฏิบัติและหมั่นตรวจตราดูแลรักษาที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มิให้ผู้ใดบุกรุกเข้าครอบครองเป็นอันขาด และถ้าหากปรากฏว่าที่ดินประเภทนี้ถูกราษฎรบุกรุกกีดกันเอาเป็นอาณาประโยชน์ส่วนตนโดยเจ้าหน้าที่สนับสนุนหรือขาดความเอาใจใส่แล้ว กระทรวงมหาดไทย จะได้พิจารณาโทษตามควรแก่กรณีต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) **รามราชภักดี**

(พระยารามราชภักดี)

ปลัดกระทรวงมหาดไทย

(สำเนา)

ที่ ๗๗๔๘/๒๔๙๗ กระทรวงมหาดไทย

๓ เมษายน ๒๔๙๗

เรื่อง ให้สอบผู้ปกครองท้องที่ก่อนออกโฉนดที่ดิน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด และผู้ว่าราชการภาค ทุกภาค

ด้วยกระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบ และวิธีการสอบสวนในเรื่องการออกหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ มีโฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่า "ได้ทำประโยชน์แล้ว" ให้รัดกุมมีหลักฐานมั่นคงยิ่งขึ้น จึงเรียนมาเพื่อโปรดสั่งให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติในเรื่องการสอบสวนเพิ่มเติมจากที่ปฏิบัติอยู่แล้วคือ

๑. ในการรังวัดออกหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ เมื่อช่างแผนที่ไปทำการรังวัดให้จังหวัดสั่งให้อำเภอท้องที่ไปเป็นพยานและตรวจสอบเพื่อทราบว่าที่ดินรายนั้นเป็นที่หวงห้ามหรือสาธารณประโยชน์อย่างใดหรือไม่ กับตรวจสอบว่าที่ดินที่ขอรับหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์นั้นทันทีที่ดินที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่ดิน เช่น ใบสำคัญแสดงการนำที่ดินขึ้นทะเบียน (แบบหมายเลข ๓) หรือหนังสือสำคัญอย่างอื่นของผู้ใดหรือไม่ นอกจากนั้นก็ให้ช่วยสืบสวนถึงสิทธิของผู้ร้องขอรังวัดนั้นด้วย เพราะอำเภอและกำนัน ผู้ใหญ่บ้านย่อมจะรู้ข้อเท็จจริงได้ดี เมื่อได้ทำการตรวจสอบและสอบสวนได้ความประการใด ให้อำเภอท้องที่รายงานชี้แจงให้จังหวัดทราบเพื่อเป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาเรื่องการรังวัดออกหนังสือสำคัญรายนั้น

ในการให้อำเภอไปตรวจสอบดังกล่าวนี้ ในกรณีที่ทำการรังวัดนี้ติดต่อกับที่หลวงหวงห้ามหรือที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งอำเภอท้องที่เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลอยู่ ก็ให้อำเภอท้องที่ตรวจชี้และรับรองเขตที่สาธารณะรายนั้นอีกประการหนึ่งด้วย แต่ถ้าที่หลวงหวงห้ามหรือที่สาธารณประโยชน์นั้น ๆ อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่อื่น เช่น เทศบาล ฯลฯ ก็ให้มีหนังสือแจ้งไปให้เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์นั้นเป็นผู้ไปชี้และรับรองแนวเขตที่ดินตามนัยดังกล่าวนั้นด้วย กับให้สั่งให้อำเภอท้องที่ไปร่วมทำการตรวจสอบดังกล่าวในวรรค ๑ ด้วยทุกราย

๒. เฉพาะในเขตจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ก็ให้มีหนังสือชี้แจงไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อสั่งให้อำเภอท้องที่ไปทำการตรวจสอบเช่นเดียวกับ ข้อ ๑

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) ท. แรงขำ

(นายทวี แรงขำ)

รองปลัดกระทรวง ลงชื่อแทน

ปลัดกระทรวงมหาดไทย

(สำเนา)

ที่ ๖๙๐๒/๒๕๐๐ กระทรวงมหาดไทย

๒๕ เมษายน ๒๕๐๐

เรื่อง การดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๐๑๑๔/๒๔๙๙ ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๔๙๙

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้กำชับทางปฏิบัติในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันมาให้จังหวัดเทศบาลและสุขาภิบาลถือเป็นแนวทางปฏิบัติโดยเคร่งครัด นั้น

บัดนี้ ปรากฏพฤติการณ์อยู่เสมอว่าในการรังวัดเพื่อออกโฉนดที่ดินก็ดี หรือรังวัดเพื่อแบ่งแยกโฉนดที่ดินก็ดี เจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบหมายให้ไประวังแนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ไม่ปฏิบัติให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ทำให้เกิดกรณียุ่งยากขึ้นภายหลังเป็นต้นมา เจ้าของที่ดินได้ขอทำการแบ่งแยกที่ดินแปลงหนึ่งในที่ดินดังกล่าวนี้มีทางแคบ ๆ ติดอยู่ด้วย เจ้าหน้าที่ที่ออกไประวังแนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ได้กันทางให้กว้างออกไปในขณะทำการรังวัดเจ้าของที่ดินยินยอม ต่อมาได้ร้องว่าที่ยอมรับรองแนวเขตเพราะกลัวเรื่องจะไม่แล้วเสร็จ ต้องล่าช้าไปต้องยื่นคำร้องขอเพิกถอนคำยินยอมเสีย ซึ่งเป็นการเข้าใจผิดในหน้าที่เกี่ยวกับการกันเขตที่ดินสาธารณประโยชน์อยู่ประการหนึ่งว่าจะกันได้ตามชอบใจของเจ้าหน้าที่หรือตามแต่เจ้าของที่ดินจะยินยอมให้เพียงใดหรือไม่ ความจริงปฏิบัติเช่นนี้ยังไม่เป็นการถูกต้อง ที่ถูกนั้นก่อนที่จะดำเนินการกันเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ เจ้าหน้าที่จะต้องศึกษาเรื่องราวของที่ดินบริเวณนั้นและพิจารณาสภาพที่ดินให้ถ่องแท้เสียก่อน ถ้าปรากฏว่ามีที่ดินสาธารณประโยชน์อยู่ ก็จะต้องมีหลักฐานและเหตุผลโดยถ่องแท้ว่า เป็นที่ดินสาธารณประโยชน์เพราะเหตุใด เช่นเคยเป็นทางมาก่อนและเข้าลักษณะซึ่งตามกฎหมายถือว่าเป็นทางสาธารณประโยชน์ การจะถือว่าเป็นทางสาธารณประโยชน์ได้ ก็ควรมีหลักฐานเช่นการทำการสอบสวนจากพยานบุคคลแล้วตั้งเรื่องไว้ และถ้าเชื่อได้ว่าควรเป็นเช่นนี้แล้ว ก็ควรจะยืนยันไปตามนั้น ไม่ใช่ว่าจะกันออกหรือไม่กันออกก็ได้เพราะที่ดินที่สภาพเป็นที่สาธารณประโยชน์จะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเท่านั้น ส่วนในกรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้รับมอบหมายไประวังแนวเขตเห็นควรกันเขตที่ดินสาธารณะ เช่น ทางสาธารณะให้กว้างออกไปจากเดิมโดยรุกล้ำไปในที่ดินของเจ้าของที่ดินหรือเห็นควรขอกันที่ดินสาธารณะเพื่อความเจริญของท้องถิ่น ซึ่งแม้จะเป็นเจตนาอันบริสุทธิ์ก็ตามก็ไม่ควรกระทำไปในทำนองให้เจ้าของที่ดินให้ความยินยอมในขณะนั้น เพราะอาจเป็นข้อครหาว่าเป็นการบังคับทางอ้อมให้ต้องยอมเพื่อให้เรื่องเสร็จไป

โดยรวดเร็ว ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหน้าที่ควรเสนอเรื่องให้ผู้มีอำนาจในการดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ประธานสุขาภิบาล หรือนายกเทศมนตรีแล้วแต่กรณีพิจารณาว่าสมควรจะดำเนินการอย่างใด ถ้าเห็นสมควรขอร้องให้เจ้าของที่ดินอุทิศให้เป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ก็ชอบที่จะเจรจาขอร้องให้เจ้าของที่ดินนั้นอุทิศให้โดยความสมัครใจ ถ้าไม่เป็นที่ตกลงกันก็จะถือว่าเป็นเหตุไม่รับรองเขตที่ดินตามที่เจ้าของที่ดินขอรังวัดออกโฉนดหรือขอรังวัดแบ่งแยกหาไม่ได้

ฉะนั้น จึงขอเรียนมาเพื่อขอให้สั่งเทศบาล สุขาภิบาลและเจ้าหน้าที่ถือเป็นทางปฏิบัติโดยเคร่งครัดต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) ศ. ไทยวัฒน์
(นายศักดิ์ ไทยวัฒน์)
รองปลัดกระทรวง ลงชื่อแทน
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมที่ดิน

(สำเนา)

ที่ ๕๔๘๗/๒๕๐๓ กรมที่ดิน

๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๓

เรื่อง การปฏิบัติเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ ๖๒๔๐/๒๕๐๓ ลงวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๐๓

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้ชี้แจงข้อความเข้าใจการปฏิบัติเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน มาเพื่อถือเป็นแนวทางปฏิบัติ นั้น

โดยที่ปรากฏว่า การดำเนินการสอบสวนกรณีเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น กรณีที่มีราษฎรเข้าครอบครองอ้างสิทธิในที่ดินดังกล่าว การถอนสภาพที่ดิน โดยมากบางจังหวัดสอบสวนไม่ละเอียดชัดเจน จำเป็นต้องขอให้สอบสวนเพิ่มเติมอยู่เสมอเป็นการยุ่งยากและล่าช้า กรมที่ดินจึงใคร่ขอข้อความเข้าใจ ดังนี้

๑. การสอบสวนพิจารณากรณีที่มีราษฎรบุกรุกที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน ขอให้สอบสวนถึงประวัติความเป็นมาสภาพของที่ดินอาณาเขตและเนื้อที่ของที่ดินแปลงนั้น ๆ โดยชัดเจนและถ้ามีผู้อ้างสิทธิในที่ดิน ขอให้สอบสวนว่าผู้นั้นได้ที่ดินมาอย่างใด ครอบครองทำประโยชน์อย่างใด เมื่อใด ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่นอกจากนี้ขอให้สอบสวนดังนี้ด้วย

(๑) ที่ดินที่ทางราชการสงวนหวงห้ามไว้นั้น ได้สงวนหวงห้ามไว้เมื่อใด ตั้งแต่เมื่อใด ผู้ใดประกาศสงวนหวงห้าม อาศัยบทกฎหมายใด มีหลักฐานอย่างใดบ้าง ประชาชนได้ใช้ประโยชน์อย่างใดร่วมกันมาตั้งแต่เมื่อใดในปัจจุบันยังใช้ประโยชน์อยู่ หรือเลิกใช้แล้ว แต่เมื่อใด เพราะเหตุใด

(๒) ทางน้ำ หนอง บึง นั้น ประชาชนได้ใช้ประโยชน์อย่างใดร่วมกันมามีสภาพตื้นเขินหรือไม่เพียงใด การตื้นเขินได้เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะอย่างใด กล่าวคือมีบุคคลถมหรือเป็นไปโดยธรรมชาติหรืออย่างใด

(๓) ถนน ทางเดิน นั้น เกิดขึ้นอย่างใด กล่าวคือ เจ้าของที่ดินอุทิศให้โดยตรงหรือโดยปริยายหรืออย่างใด ทางเส้นนี้เริ่มจากที่ใดถึงที่ใด ใช้กันอย่างไร เป็นทางซึ่งสาธารณชนใช้ หรือใช้เฉพาะเจ้าของที่ดินในละแวกนั้น

(๔) ที่ชายตลิ่ง ชายเลน หาดทราย นั้น น้ำท่วมถึงปกติเพียงใด ท่วมถึงทุกปีหรืออย่างใดเป็นระยะเวลานานเท่าใด อยู่ในเขตคันตลิ่งหรือไม่ ประชาชนได้ใช้เป็นทางจราจรอย่างใดหรือไม่

(๕) จัดทำแผนที่มีมาตราส่วนแสดงเขตที่ดินสาธารณะ ที่ดินข้างเคียงและตอนที่มีผู้บุกรุกประกอบการพิจารณาด้วย

๒. การดำเนินการถอนสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันตามมาตรา ๘ วรรค ๒ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งบัญญัติว่าหากภายหลังปรากฏว่า ราษฎรมิได้ใช้ประโยชน์ต่อไปแล้วก็ดี หรือรัฐหาที่ดินอื่นให้ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันแทนก็ดี จึงจะถอนสภาพได้ประกอบด้วยกระทรวงมหาดไทยมีนโยบายที่จะสงวนที่ดินสาธารณประโยชน์ไว้เพื่อประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันเพื่ออนุชนรุ่นหลังและเพื่อการขยายบ้านเมืองในอนาคต ดังนั้น เมื่อดำเนินการขอถอนสภาพที่ดินดังกล่าว จึงต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้และนโยบายของกระทรวงมหาดไทยดังกล่าวแล้วการสอบสวนเรื่องนี้ จะต้องสอบสวนถึงประวัติความเป็นมาสภาพและอาณาเขตของที่ดินนั้นโดยละเอียดและขอให้สอบสวนพิจารณาดังนี้ด้วย

(๑) ถ้าราษฎรมิได้ใช้ประโยชน์ต่อไปแล้ว ขอให้สอบสวนให้ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเดิมราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างใด ต่อมาได้เลิกใช้ประโยชน์ร่วมกันตั้งแต่เมื่อใด เพราะเหตุใด

(๒) ถ้าปรากฏว่า ราษฎรยังใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่ ขอให้จังหวัดและอำเภอพิจารณาจัดที่ดินอื่นให้ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันแทนเสียก่อน และชี้แจงว่าที่ดินที่จะจัดให้ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันแทนนั้นมีสภาพอย่างใด อาณาเขตกว้างยาวเป็นเนื้อที่เท่าใด อยู่ห่างไกลจากที่สาธารณประโยชน์แปลงเดิมเพียงใด ประชาชนจะขัดข้องได้รับความไม่สะดวกหรือเป็นการเดือดร้อนอย่างใดหรือไม่ เพราะเหตุใด

(๓) สั่งให้อำเภอท้องที่ประชุมสภาตำบล และราษฎรที่เคยใช้ประโยชน์ร่วมกันเพื่อฟังความเห็นว่า ถ้าถอนสภาพที่ดินดังกล่าว จะขัดข้องและได้รับความเดือดร้อนไม่สะดวกอย่างใดหรือไม่ เพราะเหตุใด

(๔) พิจารณาตามนโยบายกระทรวงมหาดไทยซึ่งได้ชี้แจงทางปฏิบัติมายังจังหวัดทุกจังหวัดโดยหนังสือที่ ๑๙๕๑๙/๒๔๙๘ ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๔๙๘ ว่าสมควรสงวนที่ดินดังกล่าวไว้ตามสภาพเดิมหรือสมควรถอนสภาพ ด้วยเหตุผลอย่างใด

(๔) สำเนาหลักฐานเกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้น เช่น ประกาศสงวนหวงห้ามทะเบียนที่ดินสงวนหวงห้าม (ถ้ามี) ส่งไปประกอบการพิจารณาด้วย

(๖) จัดทำแผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพตามหลักวิชาแผนที่แสดงเขตที่ดินข้างเคียงและที่ดินที่จะถอนสภาพทั้งแปลงหรือบางส่วน โดยใช้มาตราส่วนให้พอเหมาะแก่การใช้แทรกในราชกิจจานุเบกษา

ฉะนั้น จึงเรียนมาเพื่อโปรดสั่งเจ้าหน้าที่ถือเป็นทางปฏิบัติโดยเคร่งครัดต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ลงชื่อ) ศ. ไทยวัฒน์

(นายศักดิ์ ไทยวัฒน์)

อธิบดีกรมที่ดิน

ที่ มท ๐๔๑๓/ว ๓๕๗

กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๑๓ มีนาคม ๒๕๒๓

เรื่อง การดำเนินการตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๔

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๔ ลงวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๐๒

ด้วยกระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเห็นว่า ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๔ ลงวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๐๒ เป็นกฎหมายพิเศษที่ใช้บังคับเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและเทศบาลทุกแห่ง โดยให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดำเนินการแก่ผู้ที่เข้าไปก่อสร้างอาคารหรือที่ทำการค้าหรือปลูกปักสิ่งใด ๆ ในที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งเป็นทางสัญจรของประชาชนหรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันได้โดยเฉียบขาด เพื่อขจัดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยให้หมดสิ้นไป และประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ยังสามารถใช้ประโยชน์ในสถานการณ์ปัจจุบันได้เป็นอย่างมากแต่เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยได้ชักซ้อมแนวทางปฏิบัติเรื่องดังกล่าวมาเป็นเวลานานแล้ว จังหวัดบางจังหวัดจึงอาจจะไม่ทราบแนวปฏิบัติที่ถูกต้องหรือเกิดการสับสนเพราะมีหนังสือสั่งการหลายฉบับ กระทรวงมหาดไทยจึงขอชักซ้อมแนวทางปฏิบัติเรื่องดังกล่าวดังต่อไปนี้

๑. ให้จังหวัดกำชับอำเภอ เทศบาลและพนักงานเจ้าหน้าที่อื่นซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาสมบัติของแผ่นดินตรวจตราดูแลการฝ่าฝืนก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ปลูกปัก ติดตั้ง วางหรือทอดทิ้งสิ่งของไว้ในทางสัญจรไปมาหรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ถ้าหากพบว่ามีการฝ่าฝืนดังกล่าวก็ให้ดำเนินการตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๔ หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องตามควรแก่กรณี

๒. กรณีที่อำเภอ เทศบาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่อื่นซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาสาธารณสมบัติของแผ่นดินรายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อให้สั่งผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างนั้นให้รื้อถอนไปให้พ้นที่อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามนัยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๔ แล้ว ก็ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ปลัดจังหวัด อัยการจังหวัด โยธาการจังหวัด เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัด นายอำเภอท้องที่ เป็นต้น โดยมีผู้ตรวจการส่วนท้องถิ่นเป็นเลขานุการ หรือแต่งตั้งคณะทำงานในระดับอำเภอ ประกอบด้วย นายอำเภอท้องที่ สารวัตรใหญ่หรือสารวัตรสถานีตำรวจภูธรอำเภอ เจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดินอำเภอ นายกเทศมนตรี เป็นต้น โดยมีปลัดเทศบาลเป็นเลขานุการเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าบริเวณที่มีการบุกรุกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทใด มีเนื้อที่เท่าใด มีผู้บุกรุกจำนวนเท่าใด อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างมีลักษณะอย่างไรแล้วเสนอความเห็นต่อผู้ว่าราชการจังหวัดว่าหากดำเนินการตามประกาศของคณะปฏิวัติดังกล่าวแล้วจะมีผลเสียอย่างไร

๓. เมื่อคณะกรรมการหรือคณะทำงานเสนอรายงานตามข้อ ๒ ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาในปัญหาข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงให้รอบคอบและแน่ชัดเสียก่อน หากไม่แน่ใจหรือมีข้อสงสัยควรหารือพนักงานอัยการก่อน

ในกรณีที่จังหวัดเห็นว่าการดำเนินการโดยวิธีประนีประนอมผ่อนปรน ก็อาจดำเนินการตกลงทำสัญญาเฉพาะรายโดยผ่อนผันให้อยู่อาศัยต่อไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง เมื่อครบกำหนดตามที่ตกลงแล้วก็ให้ออกไปจากที่สาธารณะหากมีการบิดพลิ้วอีกก็ให้ดำเนินการฟ้องขับไล่ผู้บุกรุกหรืออาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ สั่งให้ผู้ปลูกสร้างอาคารในที่สาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการรื้อถอนอาคารดังกล่าวออกไป แต่ถ้าจังหวัดเห็นว่าการใช้อำนาจทางศาลหรือตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้จะไม่เป็นผลหรือล่าช้า ทำให้ทางราชการหรือเทศบาลไม่สามารถดำเนินการตามโครงการให้สำเร็จลุล่วงไปได้ จังหวัดก็ควรจะให้คณะกรรมการหรือคณะทำงานตามข้อ ๒ ชี้แจงให้ผู้บุกรุกทราบและบันทึกไว้เป็นหลักฐานให้ชัดเจน แล้วกำหนดเวลาให้ผู้บุกรุกรื้อถอนมีกำหนดไม่ควรเกิน ๑ เดือน หากยังคงดื้อดึง ก็ให้ใช้อำนาจตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๔ โดยเฉียบขาดต่อไป

๔. ในการที่จะสั่งให้รื้อถอนอาคาร สิ่งปลูกสร้างหรือแผงลอยออกจากที่สาธารณะนั้น ควรจะจัดที่อยู่ใหม่ หรือที่สำหรับตั้งแผงลอยให้ใหม่ เพื่อมิให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนเกินไป

จึงเรียนมาเพื่อถือเป็นแนวทางปฏิบัติและแจ้งให้เทศบาลและหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นแนวทางปฏิบัติด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายเจริญจิตต์ ณ สงขลา)
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง
กองราชการส่วนท้องถิ่น
โทร. (๐๒) ๒๒๕๑๕๑๐

ที่ มท ๐๓๐๙/ว ๒๕๗ กระทรวงมหาดไทย

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

เรื่อง ที่ดินสาธารณประโยชน์

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

ด้วยได้มีผู้ร้องเรียนไปยังกระทรวงมหาดไทย ขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับกรณีออก น.ส. ๓ หรือ น.ส. ๓ ก. ให้แก่ราษฎรไปแล้ว ต่อมาภายหลังปรากฏว่า น.ส. ๓ หรือ น.ส.๓ ก. ออกทับที่สาธารณประโยชน์ จำเป็นจะต้องเพิกถอนทำให้ราษฎรผู้ได้รับ น.ส. ๓ หรือ น.ส. ๓ ก. ได้รับความเดือดร้อน กระทรวงมหาดไทยเห็นว่าการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์เป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของนายอำเภอตามมาตรา ๑๑๗ และมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๕ (๑) จึงได้แจ้งให้กรมการปกครองพิจารณาแก้ไข ปัจจุบันมีอยู่หลายแห่งอันเป็นปัญหายุ่งยากต่อทางราชการและราษฎรในภายหลังเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว

เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาการออก น.ส. ๓ หรือ น.ส. ๓ ก. ทับที่ดินสาธารณประโยชน์และการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ ขอได้โปรดสั่งอำเภอดำเนินการ ดังนี้

๑. การสำรวจรังวัดพิสูจน์สอบสวนการทำประโยชน์เพื่อออก น.ส. ๓ หรือ น.ส. ๓ ก. ให้นายอำเภอสั่งให้เจ้าหน้าที่ที่จะออกไประวังแนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ได้คัดทะเบียนที่ดินสาธารณประโยชน์จากสำนักงานที่ดินอำเภอเพื่อนำไปเป็นหลักฐานในการตรวจสอบด้วย

๒. เจ้าหน้าที่ที่จะมอบหมายให้ออกไประวังแนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ควรจะเป็นปลัดอำเภอหรือหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ ร่วมกับกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้านหรือแพทย์ประจำตำบล เว้นแต่ไม่สามารถจะมอบหมายให้ปลัดอำเภอหรือหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอออกไปร่วมดำเนินการได้ ควรจะมอบหมายให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภาตำบลอย่างน้อยหนึ่งคนออกไปร่วมในการระวังแนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ด้วย

๓. กำชับให้สภาตำบลปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการมอบหมายให้สภาตำบลมีส่วนช่วยเหลือควบคุมการดำเนินการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำชี้แนวเขตของที่ดินสาธารณประโยชน์ ควรจะได้ใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง อย่าให้ผู้ใดรุกล้ำที่สาธารณประโยชน์ได้

๔. ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับแนวเขตของที่ดินสาธารณประโยชน์ควรให้สภาตำบลร่วมพิจารณาชี้ขาดด้วย

๕. ให้อำเภอดำเนินการตามมาตรา ๑๑๗ และมาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะ ปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยเคร่งครัด หากการดำเนินการเพื่อคุ้มครองป้องกันจำเป็นจะต้องดำเนินคดีแก่ผู้บุกรุกหรือเข้าไปครอบครอง โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ให้ดำเนินการได้ ถ้าจะต้องใช้งบประมาณให้ติดต่อขอใช้งบประมาณจากกรมที่ดินตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๔ (๑)

จึงเรียนมาเพื่อโปรดดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายชาญ กาญจนาคพันธุ์)
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง
โทร. ๐๑๑๑๑๙๕๕๕

(สำเนา)

ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๔๔๘

กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

เรื่อง การจัดหาที่ดินสาธารณประโยชน์ที่มีผู้บุกรุกอยู่แล้ว

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด (เว้นผู้ราชการการกรุงเทพมหานคร)

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. สำเนาหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๕๓/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๙๑

๒. สำเนาบันทึกกรมที่ดิน ที่ มท ๐๗๑๙/๑๐๑๑๕ ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๘

๓. สำเนาหนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วน ที่ มท ๐๔๐๙/๑๙๘๕๖ ลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

๔. แบบสำรวจ ฯ (ทส.๕) จำนวน ๑ ชุด

๕. แบบสำรวจ ฯ (ทส.๖) จำนวน ๑ ชุด

ด้วยกรมที่ดินแจ้งผลการประชุมคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ครั้งที่ ๗/๒๕๒๘ เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๒๘ ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่อง การจัดการที่ดินสาธารณประโยชน์ที่มีบุกรุกอยู่แล้ว และได้กำหนดมาตรการและวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยพิจารณาแล้วขอให้จังหวัดดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. โดยหลักการแล้วให้คงสภาพที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันไว้ เพราะเป็นที่ดินประเภทใช้เพื่อประโยชน์ของสาธารณชนโดยเฉพาะ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๕๓/๒๔๙๑ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๙๑ สำหรับกรณีที่มีหน่วยราชการขอใช้ที่ดินประเภทดังกล่าว เพื่อประโยชน์ของทางราชการโดยเฉพาะ เช่น เป็นสถานที่ตั้งหน่วยงาน เป็นต้น ก่อนอื่นให้จัดหาที่ราชพัสดุให้ใช้ประโยชน์เสียก่อน เพราะเป็นที่ดินที่กฎหมายให้ใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการอยู่แล้ว เว้นแต่ กรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์ของทางราชการก็ให้ใช้เพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

๒. ให้อำเภอดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒๒ โดยเคร่งครัด กรณีที่มีผู้บุกรุกอยู่แล้ว ให้ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เพื่อให้ผู้บุกรุกออกไปจากที่ดินทุกราย ผู้ใดฝ่าฝืนให้ดำเนินคดีตามกฎหมายหากมีกรณีที่เห็นสมควรจะผ่อนผันให้ผู้บุกรุกซึ่งมีความจำเป็นและเดือดร้อน ยังไม่สามารถที่จะออกไปจากที่ดินที่ผู้บุกรุกได้ก็อาจผ่อนผันให้อยู่อาศัยเป็นการชั่วคราวได้ตามระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕) โดยให้อำเภอและกิ่งอำเภอพิจารณาร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ที่ดินอำเภอ ป่าไม้อำเภอ เป็นต้น เพื่อวินิจฉัยว่า จะสมควรดำเนินการดังกล่าวเพียงใดหรือไม่ ทั้งนี้ ให้ขอความเห็นของสภาตำบลและคณะกรรมการหมู่บ้านประกอบการพิจารณา แล้วรายงานให้กระทรวงมหาดไทยทราบด้วย

๓. กรณีที่มีการบุกรุกเข้าไปในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันแปลงใดหากผู้บุกรุกไม่มีที่ดินอยู่อาศัยทำกิน หรือมีน้อยไม่เพียงพอเลี้ยงดูครอบครัวให้อำเภอและกิ่งอำเภอรายงานจังหวัดเพื่อประสานงานกับส่วนราชการที่มีหน้าที่จัดที่ดินให้แก่ประชาชน เช่น กรมที่ดิน กรมประชาสงเคราะห์

หรือกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้บุกรุกดังกล่าว ในการนี้ จังหวัดอาจขอให้กระทรวงมหาดไทยประสานอีกทางหนึ่งก็ได้

๔. กรณีที่มีผู้บุกรุกที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเพื่อทำเป็น "ที่พำนักสงฆ์" กระทรวงมหาดไทยได้ประสานกับกระทรวงศึกษาธิการเพื่อป้องกันและระงับปัญหาดังกล่าว หากมีการบุกรุกอยู่แล้ว ให้รีบดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมาย รายละเอียดปรากฏตามสำเนาหนังสือกระทรวงมหาดไทยด่วน ที่ มท ๐๔๐๙/๑๙๘๕๖ ลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

๕. กรณีที่มีส่วนราชการเข้าไปใช้ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเพื่อประโยชน์ของทางราชการโดยยังมิได้มีการถอนสภาพ ให้จังหวัดประสานกับส่วนราชการ ซึ่งใช้ที่ดินนั้นเพื่อดำเนินการถอนสภาพตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ แล้วขอขึ้นทะเบียนเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการดังกล่าวต่อไป ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘ ทวิ

๖. ให้อำเภอและกิ่งอำเภอสนับสนุนคณะกรรมการหมู่บ้าน ให้มีบทบาทในการดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ภายในหมู่บ้านของตนเองเพื่อเป็นการช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระของทางราชการ ตลอดจนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ราษฎร

๗. เกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าวข้างต้นของอำเภอและกิ่งอำเภอนั้น เนื่องจากนายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา และคุ้มครองป้องกันที่ดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒๒ การดำเนินการใด ๆ ที่กฎหมายและระเบียบของทางราชการ ไม่ได้ให้อำนาจแก่กิ่งอำเภอดำเนินการได้แล้ว ให้กิ่งอำเภอขอความเห็นชอบจากอำเภอเสียก่อน

๘. กรณีข้อ ๒ นั้น ให้รายงานผลการปฏิบัติงานเป็นรายงวด ๆ ละ ๔ เดือน ดังนี้ งวดเดือนตุลาคม-มกราคม, กุมภาพันธ์-พฤษภาคม และ มิถุนายน-กันยายน หลังจากครบงวด ๔ เดือน ดังกล่าว ให้รายงานกระทรวงมหาดไทยภายในวันที่ ๑๔ ของเดือนถัดไป สำหรับงวดแรกให้เริ่มรายงานตั้งแต่งวดเดือนตุลาคม ๒๕๒๘-มกราคม ๒๕๒๙

จึงเรียนมาเพื่อโปรดแจ้งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) เสน่ห์ วัฒนาธร)
(นายเสน่ห์ วัฒนาธร)
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง
กองปกครองท้องที่
โทร. (๐๒) ๒๒๒๙๘๘๘

(สำเนา)

ที่ มท ๐๔๐๙/๘๙๙

กรมการปกครอง
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๘

เรื่อง การดำเนินคดีเกี่ยวกับที่ดินสาธารณประโยชน์

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด (เว้นจังหวัดสุรินทร์)

อ้างถึง หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๒๗๐๗/๒๕๒๘ ลงวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๒๘

ด้วยศาลฎีกาได้มีคำสั่งพิพากษา เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๒๘ คดีนางเพาะ วันเพ็ญ ในฐานะผู้จัดการมรดกของนายริด วันเพ็ญ เป็นโจทก์ฟ้องนายฉลอง กัลยาณมิตร ในฐานะผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ และในฐานะส่วนตัว เพื่อขอให้ศาลเพิกถอนคำสั่งของจำเลยที่สั่งเพิกถอน น.ส.๓ ของโจทก์ เนื่องจากจำเลยสั่งเพิกถอน น.ส.๓ เลขที่ ๑๙๒ หมู่ที่ ๑ ตำบลจารพัด อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์บางส่วน ฉบับที่ ๑๘๖๒/๒๕๒๒ ลงวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ เพราะเป็น น.ส.๓ ที่ออกทับที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งศาลฎีกาพิพากษาว่า ที่พิพาทเป็นหนองน้ำสาธารณะที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน โจทก์ไม่อาจอ้างการครอบครองขึ้นเป็นข้อต่อสู้แผ่นดินได้ ที่จำเลยมีคำสั่งให้เพิกถอน น.ส.๓ ของโจทก์เป็นการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมาย จึงเป็นคำสั่งที่ชอบ โจทก์ไม่มีอำนาจให้เพิกถอนคำสั่งดังกล่าว

กรมการปกครองเห็นว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับที่ดินสาธารณประโยชน์ และเจ้าพนักงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษา จึงให้จังหวัดกำชับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเอาใจใส่ดูแลที่ดินสาธารณประโยชน์ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างจริงจัง อย่าให้มีกรณีบุกรุกเกิดขึ้นอีกโดยให้ถือปฏิบัติตามนัยหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ เรื่อง กำหนดมาตรการป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์โดยเคร่งครัด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและถือปฏิบัติ

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) **ฉลอง กัลยาณมิตร**

(นายฉลอง กัลยาณมิตร)

อธิบดีกรมการปกครอง

กองปกครองท้องที่
งานการสาธารณะ
โทร. (๐๒) ๒๒๒๐๙๘๘๘

ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๔๙๐

กรมการปกครอง
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๙

เรื่อง การบริหารเกี่ยวกับการดูแลที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด (เว้นกรุงเทพมหานคร)

อ้างถึง หนังสือกรมการปกครอง ด่วน ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๕๓๑ ลงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๒๘

ตามที่ได้แจ้งว่ากระทรวงมหาดไทยให้กรมการปกครองและกรมที่ดินร่วมกันพิจารณาว่าในส่วนกลางควรจะให้กรมการปกครองหรือกรมที่ดินเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันและขอให้จังหวัดแจ้งให้ข้าราชการในสังกัดกรมการปกครองเตรียมรับโอนงานในส่วนภูมิภาคไว้ให้พร้อม ความละเอียดแจ้งแล้ว นั้น

กระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเรื่องนี้แล้วเห็นว่า การบริหารงานที่ดินสาธารณประโยชน์สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางบก ทางน้ำ สวนสาธารณะ ที่เลี้ยงปศุสัตว์ ฯลฯ ซึ่งกรมที่ดินรับผิดชอบบริหารงานในส่วนกลางอยู่ในปัจจุบันนั้น มีความเหมาะสมเป็นระบบดีอยู่แล้ว เพื่อให้การบริหารและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เป็นไปด้วยความเรียบร้อยต่อเนื่องกันทั้งให้สอดคล้องกับระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน จึงให้กรมที่ดินรับผิดชอบงานดังกล่าวดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ ในส่วนกลางกรมที่ดินเป็นเจ้าของเรื่องผู้รับผิดชอบ ส่วนในส่วนภูมิภาคนายอำเภอมีหน้าที่ควบคุมดูแลรักษาที่สาธารณประโยชน์ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒๒ ซึ่งเป็นการรับผิดชอบตามอำนาจหน้าที่ในตำแหน่งนายอำเภอในฐานะหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในอำเภอและมีสำนักงานที่ดินอำเภอโดยเจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดินอำเภอเป็นเจ้าของเรื่อง ผู้ปฏิบัติช่วยเหลือนายอำเภอ ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ ข้อ ๕๗ และ ๕๘ ประกอบกับระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๔ (๑) และข้อ ๕ (๑) ซึ่งกำหนดให้นายอำเภอเป็นผู้ดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันที่ดินสาธารณประโยชน์สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน

อย่างไรก็ตามในเรื่องการดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนี้ แม้ว่ากรมที่ดินจะเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารการดูแลที่ดินสาธารณประโยชน์ในส่วนกลางก็ตาม แต่โดยที่ในส่วนภูมิภาคนั้น อำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์ดังกล่าวยังคงเป็นของนายอำเภออยู่ซึ่งนายอำเภอจะต้องควบคุมตรวจตราดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันที่ดินสาธารณประโยชน์ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบและคำสั่งโดยเคร่งครัด ดังนั้น เพื่อให้การดูแลรักษาที่ดินรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันเป็นไป

อย่างมีประสิทธิภาพ จึงให้อำเภอกำชับกำนันซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลที่ดินสาธารณประโยชน์ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มาตรา ๔๐ ให้ปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์ดังกล่าวโดยเคร่งครัด รวมทั้งควรจะได้มอบหมายให้ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล คณะกรรมการสภาตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านได้ช่วยเหลือนายอำเภอและกำนันดูแลรักษาที่ดินสาธารณประโยชน์อย่างใกล้ชิด อย่าให้มีการบุกรุกเข้าครอบครองโดยมิชอบ ทั้งนี้ให้จังหวัดสอดส่องดูแลป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์ดังกล่าว ให้เป็นไปตามมาตรการและวิธีดำเนินการในการป้องกันการบุกรุกที่สาธารณะ ตามนัยหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๓๙๔ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๘ และหนังสือ ด่วน ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๔๔๘ ลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ โดยเคร่งครัดด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายโชคก วีรธรรม พูลสวัสดิ์)
รองอธิบดี รักษาราชการแทน
อธิบดีกรมการปกครอง

กองปกครองท้องที่
งานการสาธารณะ
โทร. (๐๒) ๒๒๒๑๙๘๘๘

(สำเนา)

ที่ มท ๐๙๑๒/๒๙๐๓๕

กรมที่ดิน
ถนนพระพิศิว กท. ๑๐๒๐๐

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๙

เรื่อง หารือเกี่ยวกับการมอบหมายให้ไปเป็นพยานร่วมตรวจสอบที่ดิน ระวังแนวเขตและรับรองเขตที่ดินสาธารณประโยชน์แทนนายอำเภอ

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่

อ้างถึง หนังสือจังหวัดแพร่ ที่ พร ๐๐๒๐/๒๒๙๖ ลงวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙

ตามที่หารือเกี่ยวกับการมอบหมายของนายอำเภอให้ไปเป็นพยานร่วมตรวจสอบที่ดินระวังชี้แนวเขตและรับรองเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ ว่าการออกไปเป็นพยานร่วมตรวจสอบระวังชี้แนวเขตและรับรองเขตที่ดินสาธารณประโยชน์เป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ และตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ ๗๗๔๘/๒๔๙๗ ลงวันที่ ๓ เมษายน ๒๔๙๗ เรื่อง ให้สอบผู้ปกครองท้องที่ก่อนออกโฉนดที่ดิน แต่ตามพระราชบัญญัติฯ และหนังสือกระทรวงมหาดไทยดังกล่าวนี้ ไม่ได้กำหนดในเรื่องการมอบอำนาจไว้ ดังนั้น หากนายอำเภอไม่ได้ไปด้วยตนเองจะมอบอำนาจให้ผู้อื่นออกไปดำเนินการแทนนายอำเภอจะต้องอาศัยอำนาจตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ลงวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๑๕ ข้อ ๖๐ วรรคสอง กล่าวคือ จะต้องมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอคนใดคนหนึ่งทำการแทน ฉะนั้นนายอำเภอจะมอบให้บุคคลอื่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ออกไปทำการแทนไม่ได้ จังหวัดเห็นว่านายอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอมีภาระหน้าที่สำคัญอื่น ๆ มาก หากจะไปดำเนินการดังกล่าวอาจจะไม่สะดวกและไม่ถูกต้อง เพราะการเป็นพยานและรับรองระวังชี้แนวเขตที่ดินสาธารณประโยชน์จำเป็นต้องทราบข้อมูลและประวัติความเป็นมาของที่ดินให้ถูกต้อง ส่วนกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นบุคคลในท้องที่ย่อมจะรู้สภาพท้องที่ข้อเท็จจริงและประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ในหมู่บ้านได้ดี การเป็นพยานร่วมตรวจสอบ ระวังชี้แนวเขตและรับรองเขตที่ดินสาธารณประโยชน์ย่อมจะถูกต้องมากกว่า ฉะนั้น หากนายอำเภอได้มอบหมายให้กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านทำการแทนเกี่ยวกับเรื่องนี้ น่าจะทำให้การรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินให้แก่ราษฎรมีความสะดวกรวดเร็วและถูกต้อง แต่เนื่องจากเรื่องนี้เป็นปัญหาข้อกฎหมายจังหวัดจึงหารือว่ากรณีนี้อำเภอจะมอบอำนาจให้บุคคลอื่นที่มิใช่หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทำการแทนจะดำเนินการได้หรือไม่เพียงใด นั้น

กรมที่ดินพิจารณาแล้วเห็นว่า เรื่องนี้เป็นปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอโดยตรงและเกี่ยวข้องกับหนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท ๐๙๑๒/ว ๒๓๑๒๓ ลงวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๒๘ โดยอ้างถึงหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๓๐๙/ว ๒๕๙ ลงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕ ซึ่งกรมการปกครองเป็นเจ้าของเรื่องผู้ดำเนินการ จึงส่งเรื่องราวหารือกรมการปกครอง และกรมการปกครองได้พิจารณาและตอบข้อหารือในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

๑. นายอำเภอจะมอบหมายหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอคนใดคนหนึ่งไปทำการแทนก็ได้ ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ข้อ ๖๐ วรรค ๒

๒. หากไม่สะดวกที่จะมอบหมายหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ ตามข้อ ๑ นายอำเภอยังสามารถอาศัยกฎหมายว่าด้วยการปกครองท้องที่ ตามข้อ ๖๓ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ประกอบข้อ ๕๗ และ ๕๘ ได้อีก โดยมอบหมายปลัดอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการ กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักร ๒๔๕๗ มาตรา ๖๖ (๑) มาตรา ๒๗ (๘) มาตรา ๓๔ ทวิ และมาตรา ๔๐ นอกจากนี้ยังอาจออกคำสั่งมอบหมายกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภาตำบลได้ ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๒๖ ข้อ ๕ และข้อ ๑๑ (๖) เพราะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเป็นส่วนหนึ่งของสภาตำบลซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่ทางราชการมอบหมาย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) ศิริ เกวลินสฤษดิ์

(นายศิริ เกวลินสฤษดิ์)

อธิบดีกรมที่ดิน

กองหนังสือสำคัญ

โทร. ๒๒๓-๐๙๗๙

ด่วนมาก

ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๓๑๔

กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

เรื่อง การสำรวจเนื้อที่ดินเพื่อเสียภาษีบำรุงท้องที่

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

อ้างถึง ๑. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๙๙๖ ลงวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๓๓

๒. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๔๐๙/ว ๑๖๐๙ ลงวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๒

๓. หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท ๐๓๐๙/ว ๓๒๕ ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๑๑

ตามที่กระทรวงมหาดไทยให้จังหวัดสั่งการอำเภอ กิ่งอำเภอ เทศบาลและสุขาภิบาลสำรวจและจัดทำทะเบียน หรือปรับปรุงแก้ไขทะเบียนที่ดินเพื่อจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ ให้ถูกต้องครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน พร้อมกับแจ้งการประเมินสำหรับใช้จัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ในรอบระยะเวลาสี่ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๖ และเชิญชวนให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีชำระภาษีบำรุงท้องที่ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด อีกทั้งให้กำชับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบดำเนินการเร่งรัดจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ให้ถูกต้องเรียบร้อย นั้น

เนื่องจากปัจจุบันที่ดินมีราคาสูง ประกอบกับการสำรวจและจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ในบางแห่งอาจไม่รัดกุมเพียงพอ เป็นเหตุให้ผู้บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ หรือที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน พยายามยื่นแบบแสดงรายการที่ดิน (ภ.บ.ท. ๕) เพื่อเสียภาษีบำรุงท้องที่ และอ้างสิทธิการครอบครองในที่ดินแปลงที่ได้ชำระภาษีบำรุงท้องที่ไว้แล้ว ฉะนั้น เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าว จึงให้จังหวัดสั่งอำเภอ กิ่งอำเภอ ดำเนินการตรวจสอบแบบแสดงรายการที่ดิน (ภ.บ.ท. ๕) ซึ่งอำเภอ กิ่งอำเภอ ได้รับไว้ในกรณีเจ้าของที่ดินยื่นแบบแสดงรายการที่ดินต่อเจ้าพนักงานประเมิน เนื่องจากเป็นเจ้าของที่ดินขึ้นใหม่ หรือจำนวนเนื้อที่ดินเดิมเปลี่ยนแปลงไป ตามมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. ๒๕๐๘ หรือเจ้าของที่ดินได้เปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอันเป็นเหตุให้การลดหย่อนที่ดินเปลี่ยนแปลงไป หรือมีเหตุอย่างอื่นทำให้อัตราภาษีบำรุงท้องที่สำหรับที่ดินเปลี่ยนแปลงไป ตามมาตรา ๓๒ โดยให้อำเภอ กิ่งอำเภอ แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบที่ดินขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอเป็นประธานกรรมการ ป่าไม้อำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ดินอำเภอหรือกิ่งอำเภอ แล้วแต่กรณี ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบล กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านท้องที่ ที่ที่ดินตั้งอยู่ในเขตเป็นกรรมการ ทำหน้าที่ตรวจสอบที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์หรือที่ดินครอบครองมือเปล่าที่ได้รับแบบแสดงรายการที่ดิน (ภ.บ.ท. ๕) ไว้แล้ว ให้ได้ข้อเท็จจริงว่าที่ดินแปลงดังกล่าวเป็นที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือที่ดินที่ทางราชการสงวนไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์หรือที่สาธารณประโยชน์ที่ที่ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ หากเป็นที่ดินดังกล่าว

ก็ให้ยกเลิกแบบแสดงรายการที่ดิน (ภ.บ.ท. ๕) และงดการประเมินภาษีบำรุงท้องที่สำหรับที่ดินนั้น ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้บุคคลอ้างสิทธิการครอบครองในที่ดินซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ที่ดินที่ทางราชการสงวนไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์หรือที่สาธารณประโยชน์ที่ราษฎรใช้ประโยชน์ร่วมกัน กรณีที่เป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ และไม่เป็นที่ดินที่อยู่ในลักษณะดังกล่าวข้างต้นก็ให้เจ้าพนักงานประเมินดำเนินการต่อไป และแจ้งการประเมินให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีบำรุงท้องที่ทราบ

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป ผลการดำเนินการเป็นประการใดรายงานให้กระทรวงมหาดไทยทราบด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายไสว พราหมณี)
รองปลัดกระทรวง รักษาราชการแทน
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง
กองปกครองท้องที่
โทร. (๐๒) ๒๒๑๙๑๒๑ ๒๒๒๙๘๘๘
โทรสาร (๐๒) ๒๒๑๔๘๕๐

ที่ มท ๐๔๑๓/ว ๑๐๓๖

กรมการปกครอง
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๑๐ กันยายน ๒๕๓๔

เรื่อง การโอนที่ดินเป็นที่สาธารณประโยชน์

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด (เว้นจังหวัดปทุมธานี)

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๖๐๗/ว ๒๕ ลงวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๑๗ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วยจังหวัดปทุมธานีขอให้กรมการปกครองทำความตกลงกับกรมที่ดิน กรณีหากมีการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินของหมู่บ้านจัดสรรให้เป็นทางสาธารณประโยชน์ ให้กรมที่ดินหารือกับหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยราชการที่จะต้องดูแลรักษาทางสาธารณประโยชน์ก่อนว่าจะสมควรรับหรือไม่

ขอเรียนว่า กรมการปกครองได้หารือไปยังกรมที่ดินแล้วและกรมที่ดินแจ้งว่า กระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือ ที่ มท ๐๖๐๘/๑๔๘๖๑ ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๑๖ เรื่องการเวนคืนที่ดินเพื่อใช้เป็นทางสาธารณประโยชน์ ซึ่งแจ้งจังหวัดทุกจังหวัดตามหนังสือกรมที่ดิน ที่ มท ๐๖๐๘/ว ๒๕ ลงวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๑๗ วางแนวทางปฏิบัติว่า การจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้เป็นที่สาธารณประโยชน์ในกรณีเช่นนี้มิได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องขอความเห็นชอบจากหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยราชการที่จะต้องดูแลรักษาก่อนแต่อย่างใด เพราะการจดทะเบียนโอนเป็นที่สาธารณประโยชน์ถือว่าเจ้าของที่ดินเป็นผู้ขอโอนด้วยความสมัครใจและโอนเพียงอย่างเดียว ไม่มีผู้รับโอนด้วย ฉะนั้นการจดทะเบียนดังกล่าวจึงไม่ต้องคำนึงถึงว่าหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นจะยอมรับและดูแลรักษาหรือไม่ หากจะต้องหารือก่อนที่จะมีการจดทะเบียนโอนเป็นที่สาธารณประโยชน์เป็นการไม่ชอบ เพราะเป็นการรอนสิทธิของบุคคลซึ่งไม่มีกฎหมายสนับสนุน แม้หน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นไม่ยอมรับทางสาธารณประโยชน์นั้นไว้ในการดูแลรักษาก็ตาม ที่ดินนั้น ก็ตกเป็นทางสาธารณประโยชน์โดยสภาพอยู่แล้ว ส่วนที่หน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นจะดูแลรักษาหรือไม่ก็แล้วแต่ความเห็นชอบของหน่วยงานดังกล่าวนั้นเอง การที่บุคคลโอนที่ดินให้เป็นที่สาธารณประโยชน์แล้ว ก็ย่อมจะตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๐๔ (๒) ตลอดไป

ดังนั้น จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและแจ้งให้หน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในจังหวัดทราบ และถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไปด้วย

ขอแสดงความนับถือ

ร้อยตรี

(ปฏิภาณ จูฑะพุทธิ)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมการปกครอง

กองราชการส่วนท้องถิ่น
โทร. (๐๒) ๒๒๒๖๘๒๖
โทรสาร (๐๑) ๒๒๔๑๔๑๐

๑๐๒

ที่ มท ๐๓๐๙/๔๕๙๖๗

กรมการปกครอง
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๖

เรื่อง การดูแลรักษาทางหรือลำรางสาธารณประโยชน์ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

ด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีบัญชาให้แจ้งจังหวัดต่าง ๆ ดำเนินการตรวจสอบทางที่ราษฎรใช้สำหรับสัญจรไปมา หรือลำรางทางน้ำที่ราษฎรใช้ร่วมกัน ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอที่จะต้องตรวจตราและจัดการรักษาทั้งทางบกและทางน้ำที่ประชาชนใช้ร่วมกันตามมาตรา ๑๑๘ แห่ง พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ และให้ทำการบันทึกปากคำผู้ปกครองท้องที่หรือเจ้าของที่ดินไว้เป็นหลักฐานว่าเส้นทางใดที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเจ้าของที่ดินได้มีเจตนาสละการครอบครองอุทิศให้เป็นทางสาธารณประโยชน์โดยปริยาย หรือเจ้าของที่ดินอุทิศให้เป็นทาง หรือลำรางสาธารณประโยชน์เพื่อจะได้เป็นข้อมูลสำหรับพนักงานเจ้าหน้าที่ใช้ประกอบการดำเนินการในการรังวัด หรือหมายเหตุในระวางแผนที่และป้องกันมิให้เกิดเรื่องร้องเรียนเรื่องการรุกล้ำที่สาธารณประโยชน์อีก ดังนั้น เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงให้จังหวัดสั่งการให้อำเภอดำเนินการจัดทำบัญชีปากคำผู้ปกครองท้องที่หรือเจ้าของที่ดินไว้เป็นหลักฐาน ตามบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยดังกล่าวข้างต้นด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดแจ้งให้อำเภอทราบและถือปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายสมศักดิ์ ศรีวรรธนะ)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมการปกครอง

กองปกครองท้องที่
โทร. (๐๒) ๒๒๑๙๑๒๑, ๒๒๒๙๘๘๘
โทรสาร (๐๒) ๒๒๑๔๘๕๐

ที่ มท ๐๓๐๕/ว ๑๕๖๔

กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ กท ๑๐๒๐๐

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๗

เรื่อง การควบคุมตรวจสอบและดำเนินการกรณีราษฎรบุกรุกที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด

ด้วยปรากฏว่าในหลายท้องที่มีราษฎรเข้าบุกรุกและถือครองทำประโยชน์ในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ชายคลิ่ง ที่เลี้ยงสัตว์ หนองน้ำ สวนสาธารณะ ทางบก ทางน้ำ โดยมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมายเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการจัดการให้ราษฎรที่บุกรุกออกไป แม้ในบางท้องที่ทางราชการจะดำเนินการฟ้องเป็นคดีอาญาข้อหาบุกรุกตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๙ (๒) และมาตรา ๑๐๘ ทวิ แต่ปรากฏเสมอว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐมิได้ติดตามผลการดำเนินการของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการหรือเข้าควบคุมการสอบสวนคดีอาญาอย่างใกล้ชิดขาดการรายงานและประสานงานกับผู้ว่าราชการจังหวัดจนเป็นเหตุให้มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีในบางท้องที่ ซึ่งทำให้ทางราชการเสียหายและเป็นเยี่ยงอย่างให้เกิดการบุกรุกเข้าถือครองที่ดินอันเป็นสมบัติของแผ่นดินขึ้นอีก

กระทรวงมหาดไทยพิจารณาแล้วเห็นว่า ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒๒ กำหนดหน้าที่ให้นายอำเภอจะต้องคอยตรวจตารักษาที่ดินสาธารณประโยชน์มิให้ผู้ใดเกียดกันเอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว และเพื่อเป็นการป้องปรามและแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงได้วางแนวทางการปฏิบัติไว้ ดังนี้

๑. ให้จังหวัดกำชับให้อำเภอควบคุมและดูแลมิให้ราษฎรบุกรุกเข้าถือครองที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินในเขตอำเภอที่รับผิดชอบอย่างเด็ดขาด

๒. หากมีราษฎรบุกรุกเข้าไปในที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินให้รายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบตามลำดับและให้แก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดไปอย่างจริงจัง

๓. หากมีการดำเนินคดี ให้อำเภอหรือจังหวัดควบคุมดูแลการดำเนินคดีอย่างใกล้ชิดเพื่อปกป้องและรักษาที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินไว้

๔. หากคดีใดที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง ซึ่งเป็นกรณีต้องเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาให้ความเห็นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๔ ขอให้จังหวัดได้กำชับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบให้ความสนใจในการตรวจสำนวนการสอบสวนคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือคดีที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา เพื่อเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณา

๕. ให้รายงานผลการดำเนินคดีให้กระทรวงมหาดไทยทราบทุกระยะ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและถือปฏิบัติ

ขอแสดงความนับถือ

(นายชัยวัฒน์ พุดะเจริญ)
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง
กองการสอบสวนและนิติการ
โทร. (๐๒) ๒๒๕๕๔๑๘-๙
โทรสาร (๐๒) ๒๒๑๘๘๔๐

ด่วนมาก

ที่ มท ๐๗๑๘.๒/ว ๐๔๖๔๔

กรมที่ดิน
ถนนพระพิพิธ กท ๑๐๒๐๐

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓

เรื่อง มอบหมายให้หบวงการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดิน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร)

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๒/๒๕๔๓ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๓

อ้างถึง ๑. หนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท ๐๗๑๘/ว ๓๙๖๐๓ ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๐
๒. หนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท ๐๗๑๘/ว ๐๗๘๕๐ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๑

ตามหนังสือที่อ้างถึง กรมที่ดินได้ส่งคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๖๓๙/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๔๐ เรื่อง มอบหมายให้หบวงการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมอบหมายให้จังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกัน พร้อมแจ้งแนวทางปฏิบัติว่า สาธารณสมบัติของแผ่นดินที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมอบหมายให้ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันตามคำสั่งข้างต้น หมายถึง เฉพาะที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นตามมาตรา ๑๓๐๔ (๑) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น นั้น

บัดนี้ กระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่ง ที่ ๑๒/๒๕๔๓ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๓ ให้ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๖๓๙/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๔๐ และสั่งมอบหมายให้หบวงการเมืองอื่นซึ่งเป็นหน่วยราชการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลของราชการส่วนภูมิภาคและราชการส่วนท้องถิ่น ให้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นเสียใหม่ รายละเอียดปรากฏตามสำเนาคำสั่งที่ได้ส่งมาพร้อมหนังสือนี้

ฉะนั้น เพื่อให้การปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอซักซ้อมความเข้าใจว่า การมอบหมายให้หบวงการเมืองอื่นมีหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ไม่รวมถึงการเข้าใช้ประโยชน์ การอนุญาตหรือการอนุมัติให้บุคคลหรือหบวงการเมืองใด เข้าใช้ประโยชน์ในสาธารณสมบัติของแผ่นดินดังกล่าวด้วย เว้นแต่ได้มีการปฏิบัติ

ตามประมวลกฎหมายที่ดินหรือระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด และได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามประมวลกฎหมายที่ดินหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหนังสือกรมที่ดิน ด่วนมาก ที่ มท ๐๗๑๘/ว ๐๗๘๕๐ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๑

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและแจ้งให้หน่วยราชการส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายวิเชียร รัตนะพีระพงศ์)
อธิบดีกรมที่ดิน

กองสำรวจและควบคุมที่ดินของรัฐ
โทร. ๒๒๒-๑๘๔๐
โทรสาร ๒๒๒-๒๘๕๑

ที่ มท ๐๕๑๖.๒/ว ๑๐๐๗

กรมที่ดิน
ถนนพระพิพิธ กทม. ๑๐๒๐๐

๑๕ มกราคม ๒๕๔๖

เรื่อง การระวังชี้และรับรองแนวเขตที่ดินสาธารณะในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด (เว้นกรุงเทพมหานคร)

ด้วยในการสัมมนาผู้บริหารระดับสูงของกรมที่ดิน เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๔๕ มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการระวังชี้และรับรองแนวเขตที่ดินสาธารณะในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๕ (๒) กำหนดอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด และนายอำเภอท้องที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ แต่ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๖๘ (๘) กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลอาจจัดทำกิจการในการคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล จึงมีปัญหาในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในการแจ้งให้ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษามาระวังชี้และรับรองแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลว่า จะต้องมีหนังสือแจ้งให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) ไปร่วมระวังชี้และรับรองแนวเขตด้วยหรือไม่ อย่างไร

กรมที่ดินขอเรียนว่า

๑. เรื่องอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาคุ้มครองป้องกันที่ดินอันอาจเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน กรมที่ดินได้มีหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ มท ๐๙๒๙.๔/๐๖๒๙๕ ลงวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๔๔ หารือไปยังกรมการปกครอง ได้รับแจ้งตามหนังสือกรมการปกครอง ที่ มท ๐๓๑๑.๑/๑๙๘๓๓ ลงวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๔๔ ว่า การดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ตามที่กฎหมายกำหนด และนายอำเภอท้องที่ ทั้งนี้ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งตามมาตรา ๑๖ (๒๗) แห่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้เทศบาล เมืองพัทยาและองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาที่สาธารณะ แต่คณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีความเห็น ซึ่งสรุปได้ว่า เป็นอำนาจที่ซ้ำซ้อนระหว่างรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะมีได้เมื่อได้รับการถ่ายโอนและกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบตามมาตรา ๓๐ (๑) (ก) และมาตรา ๓๐ (๒) ของพระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน (ตามหนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร ๐๖๐๑/๑๓๑๗ ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๔) ฉะนั้น เมื่อยังไม่มีการถ่ายโอนภารกิจตาม

มาตรา ๓๑ (๑) (ก) และกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบตามมาตรา ๓๐ (๒) แห่งตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ อำนาจหน้าที่ดังกล่าวจึงยังคงเป็นของนายอำเภอท้องที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ประกอบกับเรื่องนี้ได้เคยมีการประชุมร่วมกันระหว่าง ผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และผู้แทนกรมที่ดิน เพื่อพิจารณาทบทวนปัญหาเรื่องการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๔ โดยที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องอำนาจหน้าที่ในการระวังชี้และรับรองแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ กรณีการรังวัดออกโฉนดที่ดิน แบ่งแยก และสอบเขต และได้มีมติ ดังนี้

(๑) ในการออกโฉนดที่ดินยังคงเป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอต้องไปตรวจสอบและเป็นพยานตามที่กระทรวงมหาดไทยได้สั่งการไว้ ส่วนระวังชี้แนวเขตก็ยังคงเป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอตามที่ผู้แทนกรมการปกครองมีความเห็น

(๒) อำนาจของนายอำเภอดังกล่าวให้รวมถึงการระวังชี้แนวเขตเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไปด้วย เช่น กรณีตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณะ เทศบาลขอตรวจสอบทาง เจ้าของที่ดินขอรังวัดแบ่งแยก และมีที่ข้างเคียงจดที่สาธารณะ หรือ กรณีหน่วยงานราชการขอตรวจสอบเอกสารหนังสือสำคัญ เช่น หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

ส่วนกรณีที่ดินที่ขอทำการรังวัดมีแนวเขตติดต่อกับที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามข้อ ๔ (๑) ของระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกัน ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ปัจจุบันได้มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๒/๒๕๔๓ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๓ มอบหมายให้กับทบวงการเมืองมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น อธิบดีกรมที่ดินจึงไม่มีอำนาจหน้าที่ดูแลและรักษาที่ดินดังกล่าวแล้ว

๒. เรื่องการระวังชี้และรับรองแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ กรมที่ดินได้วางแนวทางปฏิบัติไว้แล้วตามระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเขียนข้างเคียงและการรับรองแนวเขตที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๑ หมวด ๑๔ ข้อ ๓๗, ๓๘ และ ๓๙ และได้มีหนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท ๐๗๑๙/ว ๕๒๕ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ เรื่อง ให้สอบผู้ปกครองท้องที่ก่อนออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ซึ่งกระทรวงมหาดไทยเห็นว่าอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน (ที่สาธารณประโยชน์) ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลมิใช่อำนาจหน้าที่ของเทศบาล และคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๙๘๐/๒๔๙๘ ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๙๘ และ ที่ ๖๓๙/๒๕๔๐ ลงวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๔๐ ซึ่งปัจจุบันถูกยกเลิกและให้ใช้คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๑๒/๒๕๔๓ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๓ แทน มอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น โดยได้มอบหมายให้กรุงเทพมหานคร ภายในเขตกรุงเทพมหานคร จังหวัด ภายในเขตจังหวัดแต่นอกเขตเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดนั้น เมืองพัทยา ภายในเขตเมืองพัทยา เทศบาลภายในเขตของเทศบาลนั้น ๆ องค์การบริหารส่วนตำบล ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ๆ

ซึ่งตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทยดังกล่าวจะมอบหมายให้หบวงการเมืองต่าง ๆ เช่น เทศบาล ดูแลรักษาเฉพาะที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทที่ดินรกร้างว่างเปล่าและที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินเป็นโดยประการอื่นตามประมวลกฎหมายที่ดินในเขตเทศบาลเท่านั้น ดังนั้น **การตรวจชี้ และรับรองแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ทั้งในและนอกเขตเทศบาล ผู้มีอำนาจหน้าที่คือ นายอำเภอท้องที่ ซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษา ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗** ประกอบกับได้มีคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๒๖๓๓/๒๕๒๓ สรุปได้ว่า การที่จำเลยไม่ยอมลงชื่อรับรองแนวเขตทางสาธารณะในกรณีที่โจทก์ขอแบ่งแยกที่ดินเป็นแปลงย่อย และขอแบ่งแยกถนนสาธารณะออกจากที่ดินของโจทก์นั้น เมื่อกฎหมายว่าด้วยเทศบาล มิได้บัญญัติให้เทศบาลหรือนายกเทศมนตรีมีหน้าที่ต้องระวังแนวและลงชื่อรับทราบแนวเขตตามประมวลกฎหมายที่ดินแล้ว จำเลยก็ไม่มีความผิดตาม ป.อ. มาตรา ๑๕๗

สำหรับระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๔ ข้อ ๕ (๒) เป็นเรื่องอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันที่ดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด และนายอำเภอท้องที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ แต่แนวทางปฏิบัติในขณะนี้จะต้องเป็นไปตามนัยความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา (หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร ๐๖๐๑/๐๓๑๗ ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๔๔) ดังที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๑.

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบและถือปฏิบัติต่อไปด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายสมศักดิ์ เอี่ยมไธสง)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมที่ดิน

สำนักมาตรฐานการออกหนังสือสำคัญ
โทร/โทรสาร ๐ ๒๕๐๓-๓๙๖๐